

บทที่ ๒

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยการจัดการเรียนรู้ตามหลักสัปปุริสธรรม ๗ วิชาพระพุทธศาสนา ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ โรงเรียนเทศบาล ๕ (วัดป่าจิตตสามัคคี) จังหวัดนครราชสีมา นี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับทฤษฎีแนวคิดและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๒.๑. แนวคิดและความหมายหลักสัปปุริสธรรม ๗

๒.๑.๑ ความเป็นมาของสัปปุริสธรรม ๗

๒.๑.๒ ความหมายและแนวคิดตามหลักสัปปุริสธรรม ๗

๒.๒. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้

๒.๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้

๒.๒.๒ ทฤษฎีที่เกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้

๒.๓. หลักสูตรสถานศึกษาตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช

๒๕๕๑

๒.๔ โรงเรียนเทศบาล ๕ (วัดป่าจิตตสามัคคี)

๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๕.๑ งานวิจัยเกี่ยวกับหลักสัปปุริสธรรม ๗

๒.๕.๒ งานวิจัยเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้

๒.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๒.๑ แนวคิดและความหมายหลักสัปปุริสธรรม ๗

จากการศึกษา ค้นคว้าเอกสาร ตำราวิชาการต่าง ๆ มีนักวิชาการด้านศาสนาพุทธให้แนวคิดและความหมายการจัดการเรียนรู้และความหมายหลักสัปปุริสธรรม ๗ ดังนี้

๒.๑.๑ ความเป็นมาของสัปปุริสธรรม ๗

หลักสัปปุริสธรรม ๗ นี้ องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ในอัมมมัญญสูตรว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๗ ประการ เป็นผู้ควรของค่านับ ฯลฯ เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ธรรม ๗ ประการเป็นไฉน ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นอัมมมัญญ

รู้จักธรรม ๑ อตถัญญู รู้จักอรรถ ๑ อตตัญญู รู้จักตน ๑ มัตตัญญู รู้จักประมาณ ๑ กาลัญญู รู้จักกาล ๑
ปริสสัญญู รู้จักบริษัท ๑ ปุคคลปโรปรัญญู รู้จักเลือกคบคน ๑^๑

๒.๑.๒ ความหมายและแนวคิดตามหลักสัปปริสธรรม ๗

พระไตรปิฎกฉบับหลวง (๒๕๒๕) กล่าวไว้ถึงพุทธโอวาทว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย
ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๗ ประการ เป็นผู้ควรของค่านับ ฯลฯ เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่น
ยิ่งกว่า ธรรม ๗ ประการเป็นไฉน ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นธัมมัญญู รู้จักธรรม ๑
อตถัญญู รู้จักอรรถ ๑ อตตัญญู รู้จักตน ๑ มัญญู รู้จักประมาณ ๑ กาลัญญู รู้จักกาล ๑ ปริสสัญญู รู้จัก
บริษัท ๑ ปุคคลปโรปรัญญู รู้จักเลือกคบคน ๑ ฯลฯ^๒

พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (๒๕๓๙) กล่าวไว้ถึงพุทธ
โอวาทว่า ธัมมัญญูสุตร ว่าด้วยบุคคลผู้รู้ธรรม ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๗ ประการ เป็นผู้
ควรของค่านับ ฯลฯ เป็นนาบุญของโลก ธรรม ๗ ประการนี้ คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ๑) เป็นธัมมัญญู
รู้จักธรรม ๒) อตถัญญู รู้จักอรรถ ๓) อตตัญญู รู้จักตน ๔) มัญญู รู้จักประมาณ ๕) กาลัญญู รู้จัก
กาล ๖) ปริสสัญญู รู้จักบริษัท ๗) ปุคคลปโรปรัญญู รู้จักเลือกคบคน ฯลฯ^๓

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) กล่าวว่า สัปปริสธรรม หมายถึง ธรรมของสัตบุรุษ ธรรมของ
คนดี ธรรมที่ทำให้เป็นสัตบุรุษมี ๗ ประการ คือ ๑) ธัมมัญญูตา รู้หลักหรือรู้จักเหตุ ๒) อตถัญญูตา
รู้ความมุ่งหมายหรือรู้เหตุผล ๓) อตตัญญูตา รู้จักตน ๔) มัตตัญญูตา รู้จักประมาณ ๕) กาลัญญูตา
รู้จักกาลเวลา ๖) ปริสสัญญูตา รู้จักชุมชนสังคม ๗) ปุคคลัญญูตา รู้จักบุคคล^๔

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้กล่าวไว้ว่า สัปปริสธรรม ๗ คือ คุณธรรมที่สำคัญ
สำหรับสัปปริสชน หรือคนดี คุณธรรมทั้ง ๗ ประการย่อมนำบุคคลนั้นไปสู่ความมีคุณค่าอย่างแท้จริง
เรียกได้ว่าเป็นคนสมบูรณ์แบบ เป็นคนดีแท้ เป็นบุคคลที่น่าคบหาสมาคมด้วยเป็นอย่างยิ่ง
ซึ่งการกระทำหรือพฤติกรรมของเขา มีความเหมาะสม ถูกต้องปราศจากความผิดพลาด นำพา
ประโยชน์มาให้ทั้งแก่ตนเองและสังคมโดยรวม สามารถนำหมู่ชน สังคม และประเทศชาติ
ไปสู่ความสันติสุขและความเจริญก้าวหน้าตลอดไป^๕

^๑ อัง.สวดก.อ.(ไทย) ๔/๖๕/๒๓๖.

^๒ อัง.สวดก.(ไทย) ๖๕/๑๕/๙๑.

^๓ อัง.สวดก.(ไทย) ๒๓/๖๘/๑๔๓.

^๔ พระธรรมปิฎก, (ป.อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์**, (กรุงเทพมหานคร:
โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๒๗๖.

^๕ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **ธรรมบุญชีวิต**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา,
(สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๔๗), หน้า ๑๔.

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช (อุฎฐายี) กล่าวว่า สัปปริสธรรม ๗ คือ คุณธรรม ๗ ประการที่บริบูรณ์ในผู้โดยอัมบุคคนั้นให้เป็นสัปปริสชนที่เจริญด้วยคุณสมบัติควรแก่ความเคารพนับถือของชนทั้งหลาย ทำให้บุคคลนั้นสามารถปฏิบัติกิจการงานให้บรรลุผลสำเร็จด้วยดี และเป็นหลักปฏิบัติเพื่อทำคนให้เป็นผู้สงบและเจริญรุ่งเรืองก้าวหน้าได้^๖

พระครูศรีปริยัติวิสุทธิ (โกวิท เมฆขุนทด) กล่าวว่า สัปปริสธรรม ในความหมายเมื่อแปลภาษาบาลีเป็นภาษาไทย หมายถึง คนดีหรือทำคนธรรมดาให้เป็นคนดี มี ๗ ประการ คือ อัมมัญญตา การรู้จักเหตุ อตถัญญตา รู้จักผล อัตตัญญตา รู้จักตน มัตตัญญตา รู้จักประมาณ กาลัญญตา รู้จักกาลรู้จักเวลา ปริสสญญตา รู้จักชุมชนสังคม บุคคลปโรปริญญตา รู้จักบุคคล^๗

วราภส ประสมสุข และนิพนธ์ กินาวงศ์ กล่าวว่า สัปปริสธรรม ๗ ธรรมของสัตตบุรุษ คุณสมบัติของคนดี ธรรมของผู้ดี มี ๗ ข้อ คือ อัมมัญญตา ความรู้จักธรรม รู้จักหลักหรือรู้จักหลักเหตุ อตถัญญตา ความรู้จักอรรถ รู้ความมุ่งหมายหรือรู้จักผล อัตตัญญตา ความรู้จักตน มัตตัญญตา ความเป็นผู้รู้จักประมาณ กาลัญญตา ความเป็นผู้รู้จักกาล คือ รู้จักกาลเวลาอันเหมาะสม ปริสสญญตา รู้จักชุมชนและรู้จักที่ประชุม รู้ரியที่จะประพาสต่อชุมชนนั้น ๆ บุคคลัญญตา ความรู้จักบุคคล^๘

สมโภชน์ สุวรรณรัตน์ กล่าวว่า สัปปริสธรรม หมายถึง ธรรมของสัตตบุรุษ ธรรมที่ทำให้เป็นสัตตบุรุษ คุณสมบัติของคนดี ธรรมของคนดี ธรรมของผู้ดี มีบรรยายไว้หลายลักษณะ เช่น ความเป็นผู้รู้จักธรรม รู้หลักหรือรู้จักเหตุ(อัมมัญญตา) ความเป็นผู้รู้จักอรรถ รู้จักความมุ่งหมายหรือรู้จักผล (อตถัญญตา) ความรู้จักตน (อัตตัญญตา) ความเป็นผู้รู้จักประมาณ (มัตตัญญตา) ความเป็นผู้รู้จักกาล (กาลัญญตา) ความรู้จักบริษัท (ปริสสญญตา) และความรู้จักบุคคล (บุคคลัญญตา หรือ บุคคลปโรปริญญตา)^๙

คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้กล่าวว่า ผู้ที่ได้ชื่อว่าเป็นคนดี คนมีปัญญา คนมีคุณธรรม เรียกว่า สัตตบุรุษบ้าง บัณฑิตบ้าง ทำหน้าที่ช่วยเหลือ แนะนำ สั่งสอน ชักนำสมาธิปฏิบัติให้แก่ผู้อื่นหรือบุคคลผู้แสวงหาสมาธิปฏิบัติกระตือรือร้น เข้าไปหา ไปปรึกษา ไปสดับรับฟัง ไปขอคำแนะนำ เข้าร่วมหมู่อยู่ใกล้ ศึกษาแบบอย่างแนวทางจากสัตตบุรุษนั้น

^๖ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช (อุฎฐายี), **สัปปริสธรรม**, หนังสืออนุสรณ์เนื่องในโอกาสงานฌาปนกิจศพ นายชัย ว่องวาทัญญ, (กรุงเทพมหานคร: ๒๕๐๙), หน้า ๑๒.

^๗ พระครูศรีปริยัติวิสุทธิ (โกวิท เมฆขุนทด), **สัปปริสธรรม ๗**, รายการธรรมะทำไม รายการส่งเสริมพระพุทธศาสนาทางช่อง PSI สารคดี, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: https://www.youtube.com/watch?v=_dHZkR48Tc, [๘ มกราคม ๒๕๖๑].

^๘ วราภส ประสมสุขและนิพนธ์ กินาวงศ์. “หลักการบริหารการศึกษาตามแนวพุทธธรรม”, **วารสารศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยนเรศวร**, ปีที่ ๑๘ ฉบับที่ ๒ (มกราคม ๒๕๔๙-มีนาคม ๒๕๕๐): ๗๖.

^๙ สมโภชน์ สุวรรณรัตน์, “การสร้างควมสามัคคีในหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบด้วยหลักพุทธธรรม”, **วารสารสมาคมนักวิจัยแห่งประเทศไทย**, ปีที่ ๒๒ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม -สิงหาคม ๒๕๖๐): ๑๙๔.

สัตตบุรุษ คนดี หรือบุคคลมีศีลธรรม กล่าวโดยลักษณะเฉพาะตัว จะต้องเป็นผู้ที่มีคุณสมบัติเพียบพร้อมด้วยคุณธรรม ๗ ประการ เรียกว่า สัปปริสธรรม ๗ ดังมีปรากฏในทีมนิกายปาฎิกวรรคว่า สัปปริสธรรม ๗ คือ เป็นธัมมัญญ (รู้จักเหตุ) เป็นอัตถัญญ (รู้จักผล) เป็นอัตตัญญ (รู้จักตน) เป็นมัตตัญญ (รู้จักประมาณ) เป็นกาลัญญ (รู้จักกาลเวลา) เป็นปริสัญญ (รู้จักชุมชน) เป็นบุคคลัญญ หรือ บุคคลปโรปรัญญ (รู้จักบุคคล)^{๑๐}

หนังสือการจัดสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา กล่าวไว้ว่า สัปปริสธรรม ๗ ธรรมของสัตตบุรุษ ธรรมที่ทำให้เป็นสัตตบุรุษ คุณสมบัติของคนดี ธรรมของผู้ดี คือ ๑) ธัมมัญญตา คือ ความรู้จักเหตุ คือ รู้จักหลักความจริง ๒) อัตถัญญตา คือ ความรู้จักผล คือ รู้ความมุ่งหมาย ๓) อัตตัญญตา คือ ความรู้จักตน คือ รู้ว่าเรานั้น ว่าโดยฐานะ ภาวะ เพศ กำลังความรู้ ความสามารถ ความถนัด คุณธรรม ๔) มัตตัญญตา คือ ความรู้จักประมาณ คือ ความพอดี ๕) กาลัญญตา คือ ความรู้จักกาล คือ ความรู้จักกาลเวลาอันเหมาะสม ๖) ปริสัญญตา คือ ความรู้จักบริษัทคือรู้จักชุมชน และรู้จักที่ประชุม ๗) บุคคลัญญตา หรือ บุคคลปโรปรัญญตา คือ ความรู้จักบุคคล คือ ความแตกต่างแห่งบุคคล^{๑๑}

วิช ธิรพันธุ์เมธี กล่าวไว้ว่า สำหรับบุคคลผู้เป็นสัตตบุรุษนั้น พระพุทธเจ้าตรัสว่า ต้องมีคุณสมบัติ ๗ ประการ เรียกว่า สัปปริสธรรม แปลว่าธรรมที่ทำให้คนเป็นสัตตบุรุษมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๑) รู้จักเหตุ (ธัมมัญญตา) คือรู้จักหลักการและกฎเกณฑ์ของสิ่งทั้งหลายที่ตนเข้าไปเกี่ยวข้องในการดำเนินชีวิต รู้และเข้าใจสิ่งที่ตนต้องประพฤติปฏิบัติตามเหตุผล เช่น รู้ว่าตำแหน่งฐานะการงานของตน มีหน้าที่และขอบเขตความรับผิดชอบอย่างไร แคไหน มีอะไรเป็นหลักการ จะต้องทำอย่างไร จึงจะเป็นเหตุให้บรรลุถึงผลงานเป้าหมายอันเป็นหน้าที่และความรับผิดชอบนั้น ดังนี้ เป็นต้น

๒) รู้จักผล (อัตถัญญตา) คือรู้จักความหมายและความมุ่งหมายของหลักการที่ตนปฏิบัติ เข้าใจวัตถุประสงค์ของกิจการที่ตนกระทำ รู้ว่าตำแหน่ง ฐานะ ภาระหน้าที่นั้น เขากำหนดไว้เพื่ออะไร งานที่กำลังทำอยู่นั้น เมื่อทำเสร็จแล้วจะบังเกิดผลอย่างไรบ้าง จะเป็นผลดีหรือผลเสียอย่างไร

^{๑๐} ศนาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, **พระพุทธศาสนากับสังคมสงเคราะห์**, (พระนครศรีอยุธยา: จัดพิมพ์โดยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙), หน้า ๒๑๑-๒๑๒.

^{๑๑} กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, **การจัดสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา**, กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๔, (กรุงเทพมหานคร: จัดพิมพ์โดยธรรมสภา, ๒๕๕๕), หน้า ๔๕.

๓) ฐัตน (อัตตัญญูตา) คือรู้ตามความเป็นจริงว่า ตัวเรานั้น ว่าโดยฐานะ ภาวะ เพศ กำลัง ความรู้ ความสามารถ และคุณธรรมเป็นต้น เป็นอย่างไร มีอยู่มากน้อยเพียงใด แล้วประพฤติปฏิบัติให้เหมาะสมตามนั้น กระทำการต่าง ๆ ให้สอดคล้องถูกต้องที่จะสัมฤทธิ์ผลตลอดจนแก้ไขปรับปรุงตนให้เจริญงอกงามยิ่งขึ้น

๔) ฐัประมาณ (มัตตัญญูตา) คือรู้จักความพอเหมาะพอดีในการพูดการปฏิบัติภาระกิจการงานต่าง ๆ ตลอดจนการพักผ่อนหลับนอนและการสนุกสนานรื่นเริง พร้อมทั้งรู้ประมาณในการใช้จ่ายใช้สอยทรัพย์ที่หามาได้ ไม่ใช่จ่ายเกินตัว ไม่ทำอะไรตามความพอใจของตนเพียงส่วนเดียว แต่จะทำตามความพอดีแห่งเหตุปัจจัยหรือองค์ประกอบที่จะลงตัวให้เกิดผลดีงามตามที่มองเห็นด้วยปัญญาจักขุ

๕) ฐักาล (กาลัญญูตา) คือรู้เวลาที่เหมาะสม และระยะเวลาที่พึงใช้ในการปฏิบัติหน้าที่การงาน ตลอดจนเวลาที่ตนจะต้องปฏิบัติเกี่ยวข้องกับผู้อื่น เช่น รู้ว่า เวลาไหน ควรทำอะไร อย่างไร และทำให้ตรงเวลาทันเวลา เหมาะและถูกเวลา พร้อมทั้งรู้จักกาลเวลาหรือวางแผนการใช้เวลา อย่างได้ผล

๖) ฐัชุมชน (ปริสฺสัญญูตา) คือรู้จักถิ่น รู้จักชุมชน รู้การอันควรประพฤติปฏิบัติในท้องถิ่นชุมชน เช่นชุมชนนี้มีภูมิหลังและความรู้ความเชื่อถืออย่างไร เมื่อเข้าไปหาควรทำกิจกรรมรยาทตลอดจนคำพูดที่ใช้ควรเป็นอย่างไรเพื่อมิให้เกิดความเข้าใจผิดว่าเป็นการดูถูกหรือไม่ให้เกียรติ แก่ชุมชน

๗) ฐับุคคล (ปุคคลัญญูตา) คือรู้จักและเข้าใจความแตกต่างแห่งบุคคลว่าโดยอัธยาศัย ความรู้ความสามารถ คุณธรรม ตลอดจนความเชื่อถือศรัทธาของใครเป็นอย่างไรและรู้จักที่จะปฏิบัติต่อบุคคลอื่น ๆ ด้วยดีว่า ควรจะคบหรือไม่ จะสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับ จะใช้ จะยกย่อง จะตำหนิ หรือจะแนะนำสั่งสอนอย่างไรจึงจะได้ผลดี เป็นต้น^{๑๒}

บุคคลได้ชื่อว่า สัตบุรุษ ต้องรู้สิ่งที่เกิดขึ้นหรือรู้หลักการ เรียกว่า เป็นธัมมัญญู รู้สิ่งที่ส่งผลหรือความหมาย เรียกว่า เป็นอัตตัญญู รู้สถานะ ระดับสติปัญญาของตนเอง เรียกว่า เป็นอัตตัญญู รู้จักความพอเพียง พอดี พองาม เรียกว่า เป็นมัตตัญญู รู้จักแบ่งเวลาและรักษาเวลาให้เหมาะสม เรียกว่า กาลัญญู รู้จักขนบธรรมเนียมประเพณีและความแตกต่างของสังคม เรียกว่า เป็นปริสฺสัญญู และรู้จักเลือกคบบุคคลตามความเหมาะสม เรียกว่า เป็นปุคคลปโรปรัญญู เป็นคนมีคุณธรรมตามหลักสัปปุริสธรรม ๗ ธรรมของสัตบุรุษ

^{๑๒} วิรัช ธีรพันธุ์เมธี, พุทธปรัชญาการปกครอง, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์บริษัทสหธรรมิกจำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๗๓-๗๕.

สุรพล ไกรสรารุณ กล่าวไว้ว่า สัปปริสธรรม ๗ มีความหมายว่า ธรรมของสัตบุรุษ ธรรมที่ทำให้เป็นสัตบุรุษ คุณสมบัติของคนดี ธรรมของคนดี บุคคลที่จะได้รับการยกย่องเป็นคนดี ที่แท้จริงตามหลักพุทธศาสนาแล้ว จะต้องมีความสมบัติ ๗ ประการ ดังนี้ คือ

๑) อัมมัญญา ความรู้จักเหตุ คือ รู้ถึงหลักความจริง หรือ เหตุปัจจัยที่เป็นกฎเกณฑ์ หรือเงื่อนไขต่าง ๆ

๒) อัตถัญญา ความรู้จักผล คือ รู้ถึงความมุ่งหมาย หรือ อรรถประโยชน์ หรือ คุณค่าที่แท้จริงของสิ่งต่าง ๆ

๓) อัตตัญญา ความรู้จักตน คือ รู้ถึงฐานะหรือกำลังในด้านต่าง ๆ ของตนที่มีอยู่ เช่น วัย เพศ นิสัย สถานภาพทางสังคม กำลังทรัพย์ ความสามารถ ความถนัด เป็นต้น

๔) มัตตัญญา ความรู้จักประมาณ คือ ความรู้ถึงความพอเหมาะพอดีในการ กระทำสิ่งต่าง ๆ ไม่มากเกินไปหรือน้อยเกินไป

๕) กาลัญญา ความรู้จักกาล คือ รู้จักใช้เวลาให้ถูกต้อง ให้ตรงเวลา ให้เป็นเวลา ให้พอเหมาะเวลาเป็นต้น

๖) ปริสสัญญา ความรู้จักชุมชน คือ รู้จักในเรื่องความเชื่อ ขนบประเพณี วัฒนธรรม ของชุมชนหรือรู้เท่าทันความเป็นไปของสังคม

๗) ปุคคลปโรปรัญญา ความรู้จักบุคคล คือ รู้จักความแตกต่างของบุคคล ที่เกี่ยวข้องด้วย เช่น โดยอหยาตัย ความสามารถ ความถนัด เป็นต้น^{๑๓}

บุคคลจะได้รับการยกย่องว่าเป็นคนดี ต้องรู้จักหลักแห่งความจริง รู้จักผลที่เกิดขึ้น ทั้งดีและร้าย รู้จักการรับมือกับสิ่งที่เกิดขึ้นวางตนได้เหมาะสม รู้จักยับยั้งชั่งใจพอดีพองาม ไม่ตามกระแส รู้จักเวลาตรงต่อเวลา ปฏิบัติงานทันเวลา รู้จักสังคมชุมชน วัฒนธรรมและความแตกต่างแต่ละชุมชน และรู้จักบุคคลโดยมารยาท นิสัย ความแตกต่าง เรียกว่า สัปปริสธรรม ๗ ธรรมะสำหรับสัตบุรุษหรือธรรมะที่ทำให้เป็นคนดี

พระมหาสมชาย ฐานวุฑโฒ กล่าวไว้ว่า สัปปริสธรรม ๗ หมายถึง ธรรมที่ทำให้ คนเป็นสัตบุรุษ หรือ เป็นคนดี มีคุณธรรม เป็นคนเก่ง มี ๗ ประการ ด้วยกัน คือ ๑) อัมมัญญา เป็นผู้รู้จักเหตุ ๒) อัตถัญญา เป็นผู้รู้จักผล ๓) อัตตัญญา เป็นผู้รู้จักตน ๔) มัตตัญญา เป็นผู้รู้จักประมาณ ๕) กาลัญญา เป็นผู้รู้จักกาล ๖) ปริสสัญญา เป็นผู้รู้จักชุมชน ๗) ปุคคลปโรปรัญญา เป็นผู้รู้จักบุคคล

๑) อัมมัญญา รู้จักเหตุ คือ รู้หลักความจริง รู้หลักการ รู้หลักเกณฑ์ รู้กฎเกณฑ์แห่ง เหตุผล และรู้หลักการที่จะทำให้เกิดผล เช่น เห็นเหตุการณ์อะไรก็ตามแต่ก็รู้ว่าเกิดจากเหตุอะไร

^{๑๓} สุรพล ไกรสรารุณ, ความพอเพียง คือทางรอดของมนุษย์และสังคม, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๑๐-๑๑.

เช่น ทำไมฝนจึงตก สาเหตุมาจากอะไร และผลจะเป็นอย่างไร รู้ว่าต้องกระทำเหตุแบบนี้ จึงจะให้
เกิดผลที่ต้องการนั้น ๆ เป็นต้น

๒) อัตถัญญู รู้จักผล รู้ความหมาย รู้ความมุ่งหมาย รู้ประโยชน์ที่ประสงค์ คือ
รู้จักผลที่จะเกิดขึ้นสืบเนื่องจากการกระทำ ซึ่งสามารถก่อให้เกิดประโยชน์เกิดผลได้จริง

๓) อุตตัญญู รู้จักตน เป็นผู้รู้จักตนคือ รู้จักตัวตนของเราเอง ว่าโดยฐานะ ภาวะ
เพศ กำลังความรู้ ความสามารถ ความถนัด และคุณธรรม สามารถประเมินตนเองได้ในหลักธรรม
ดังนี้ ศรัทธา (ชอบ รักในงานอะไร) ศีล (วินัย) สุตะ(ความรู้) จาคะ (ความเสียสละ) ปัญญา
(กระบวนการในการพัฒนาความรู้ที่มีอยู่) เป็นต้น แล้วประพฤติให้เหมาะสม และรู้ที่จะแก้ไขปรับปรุง
ต่อไป

๔) มัตถัญญู รู้จักประมาณ เป็นผู้รู้จักประมาณ คือ ความพอดี เช่น ภิกษุรู้จัก
ประมาณในการรับและบริโภคปัจจัยสี่ คฤหัสถ์รู้จักประมาณในการใช้จ่ายโภคทรัพย์ พระมหากษัตริย์
รู้จักประมาณ ในการลงทัณฑ์อาชญาและในการเก็บภาษี เป็นต้น

๕) กาลัญญู รู้จักกาล เป็นผู้รู้จักกาล คือ รู้กาลเวลาอันเหมาะสม และระยะเวลา
ที่จะต้องใช้ในการประกอบกิจ กระทำหน้าที่การงาน เช่น แบ่งเวลา ทำให้ถูกจังหวะ ให้ตรงเวลา
ให้เป็นเวลา ให้ทันเวลา ให้พอเวลา ให้เหมาะสมเวลา เป็นต้น

๖) ปริสสัญญู รู้จักบริษัท เป็นผู้รู้จักบริษัท คือ รู้จักชุมชน และรู้จักที่ประชุม รู้กิริยา
ที่จะประพฤติต่อชุมชนนั้น ๆ ว่า ชุมชนนี้เมื่อเข้าไปหา จะต้องทำกิริยาอย่างนี้ จะต้องพูดอย่างนี้
ชุมชนนี้ควรสงเคราะห์อย่างนี้ เป็นต้น

๗) ปุคคลปโรปรัญญู รู้จักเลือกคน ปุคคลัญญูตา หรือ ปุคคลปโรปรัญญูตา เป็นผู้รู้
จักบุคคล คือ ความแตกต่างแห่งบุคคลว่า โดยอริยาศัย ความสามารถ และคุณธรรม เป็นต้น ใครยิ่ง
หรือหย่อนอย่างไร และรู้ที่จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้น ๆ ด้วยดี ว่าควรจะคบหรือไม่ จะใช้จะตำหนิ ยกย่อง
และแนะนำสั่งสอนอย่างไร เป็นต้น^{๑๔}

เมื่อใดที่รู้จักธัมมัญญู หลักแห่งความจริง รู้จักอัตถัญญู จุดหมาย รู้จักอัตถัญญู
การวางตนที่เหมาะสม รู้จักมัตถัญญู ความพอเพียง รู้จักกาลัญญู เวลาอันสมควร รู้จักปริสสัญญู สังคม
และความแตกต่างในสังคม และรู้จักปุคคลปโรปรัญญู เลือกคบหาสมาคมกับบุคคลตามความแตกต่าง
ได้อย่างถูกต้องแล้ว จึงเรียกว่า สัตบุรุษ ตามหลักสัปปุริสธรรม ๗ ธรรมที่ทำให้เป็นคนดี

คู่มือครู หนังสือเรียน รายวิชาพื้นฐาน สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ม.๓ กล่าว
ไว้ว่า สัปปุริสธรรม ๗ ธรรมของคนดี ธรรมของสัตบุรุษ ธรรมที่ทำให้เป็นสัตบุรุษ คุณสมบัติของคนดี
ได้แก่

^{๑๔} พระมหาสมชาย ฐานวุฑโฒ, สัปปุริสธรรม ๗, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.dmc.tv>,
[๑๙/ก.ย./๒๕๖๐].

๑) อัมมัญญตา ความรู้จักธรรม หรือรู้จักเหตุ คือรู้จักความจริง รู้หลักการ รู้หลักเกณฑ์ รู้กฎแห่งธรรมตา รู้กฎแห่งเหตุผล วิเคราะห์สาเหตุแห่งสถานการณ์และหลักการที่ทำให้เกิดขึ้น

๒) อตถัญญตา ความรู้จักอรรถ หรือรู้จักผล คือ รู้ความหมาย รู้ความหมาย ประโยชน์ที่ประสงค์ รู้จักผลที่สืบเนื่องจากการกระทำหรือความเป็นไปตามหลัก

๓) อตตัญญตา ความรู้จักตน คือรู้ตัวเรานั้น ว่ามีสถานภาพเป็นอะไร ฐานะ ภาวะ เพศ กำลัง ความรู้ ความสามารถ ความถนัด และคุณธรรม เป็นต้น ว่าขณะนี้ เเท่าไร อย่างไร

๔) มัตตัญญตา ความรู้จักประมาณ คือ ความพอดี เช่น ภิกษุรู้จักประมาณ ในการรับและบริโภคปัจจัย ๔ คฤหัสถ์รู้จักประมาณในการใช้จ่ายทรัพย์

๕) กาลัญญตา ความรู้จักการเวลาอันเหมาะสม และระยะเวลาที่ใช้ในการ ประกอบกิจ กระทำกรงาน

๖) ปริสัณญตา ความรู้จักบริษัท คือ ความรู้จักกลุ่มบุคคล รู้จักหมู่คณะ รู้จักชุมชน และรู้จักที่ประชุม กริยาที่จะประพฤติต่อชุมชนนั้น ๆ

๗) ปุคคลปโรปรัญญตา ความรู้จักบุคคล คือ ความแตกต่างระหว่างบุคคลว่า มีอหยาศัย มีความสามารถ มีคุณธรรม เป็นต้น^{๑๕}

สัปปริสธรรม ๗ เป็นธรรมของคนดี ดีด้วยการรู้จักเหตุความจริง (อัมมัญญตา) รู้จัก ความหมาย (อตถัญญตา) รู้จักฐานะ วุฒิ ภาวะของตนเอง (อตตัญญตา) รู้จักความพอดี (มัตตัญญตา) รู้จักเวลาที่เหมาะสม (กาลัญญตา) รู้จักบริษัทหรือสังคม (ปริสัณญตา) และรู้จักบุคคลตามความ แตกต่าง (ปุคคลปโรปรัญญตา) จึงได้ขึ้นชื่อว่า เป็นคุณธรรมและคุณสมบัติของคนดี

หนังสือแนวทางการจัดการเรียนรู้ธรรมศึกษาชั้นตรี วิชาธรรม กล่าวไว้ว่า สัปปริสธรรม แปลว่า ธรรมของสัตบุรุษหรือธรรมที่ทำให้เป็นสัตบุรุษ คำว่าสัตบุรุษ หมายถึง คนดีคนที่มี ความ ประพฤติทางกาย วาจา ใจ ถูกต้องตามทำนองคลองธรรมเรียบร้อยดีไม่มีโทษ สัตบุรุษสูงสุดคือ พระพุทธเจ้า ธรรมของสัตบุรุษ หมายถึง หลักธรรมที่ปฏิบัติแล้วทำให้เป็นคนดีมีศีลธรรมเป็นที่เคารพ ยำเกรงของคนทั่วไปมี ๗ อย่าง คือ

๑) อัมมัญญตา ความเป็นผู้รู้จักเหตุ หมายถึง รู้หลักความจริงที่จะทำให้เกิดผล เช่น รู้ว่าการทำความดีเป็นเหตุแห่งความสุข การทำความชั่วเป็นเหตุแห่งความทุกข์ รู้ว่าอะไร เป็นเหตุแห่งความชั่ว ความเสื่อม อะไรเป็นเหตุแห่งความดี ความเจริญ เป็นต้น ก็จักคาดคะเนผล ล่วงหน้าได้แล้วเลือกทำแต่ความดีละเว้นความชั่ว

^{๑๕} สถาบันพัฒนาคุณภาพวิชาการ, คู่มือครู หนังสือเรียน รายวิชาพื้นฐาน สังคมศึกษา ศาสนา และ วัฒนธรรม ม.๓, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์บริษัทพัฒนาคุณภาพวิชาการ (พว.) จำกัด, ๒๕๕๘), หน้า ๔๑.

๒) อุตัตถ์ญญาตา ความเป็นผู้รู้จักผล หมายถึง รู้ความมุ่งหมาย รู้ประโยชน์ที่ประสงค์ รู้จักผลที่สืบเนื่องจากเหตุ สามารถสาวไปหาเหตุได้ถูกต้อง เช่น รู้ว่าสุขเป็นผลมาจากเหตุนี้ ทุกข์เป็นผลมาจากเหตุนี้ รู้ว่าได้ลาภ ยศ สุข สรรเสริญ ก็เป็นผลมาจากประพจน์สุจริต เป็นต้น

๓) อุตัตถ์ญญาตา ความเป็นผู้รู้จักตน หมายถึง รู้สถานะของตนว่า มีชาติตระกูล ยศศักดิ์ สมบัติ บริวาร ความรู้ความสามารถและคุณธรรม เป็นต้น เท่าไร อย่างไร แล้วประพจน์ให้เหมาะสมและรู้ที่จะแก้ไขปรับปรุงต่อไป

๔) มัตตัตถ์ญญาตา ความเป็นผู้รู้จักประมาณ หมายถึง รู้จักความพอดี ไม่มากหรือน้อย จนเกินไปในทุกเรื่อง เช่น ในการแสวงหา การรับการใช้จ่าย เป็นต้น ไม่ใช้จ่ายสุรุ่ยสุร่ายจนเกินฐานะของตน ต้องรู้จักประมาณการใช้จ่ายโภคทรัพย์ในการเลี้ยงชีพโดยปฏิบัติตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

๕) กาลัญญาตา ความเป็นผู้รู้จักกาล หมายถึง รู้จักกาลเวลาอันเหมาะสม รู้จักระยะเวลาที่จะต้องใช้ในการประกอบกิจการงานต่าง ๆ รู้ว่าสิ่งไหนควรทำก่อน สิ่งไหนควรทำหลัง รู้ถึงคุณค่าของเวลา และใช้เวลาที่ล่วงเลยไปอย่างคุ้มค่า มีประโยชน์ที่สุด เพื่อให้ตรงเวลา ให้ทันเวลา ผู้รู้จักการจึงเป็นคนตรงต่อเวลา

๖) ปริสัณญญาตา ความเป็นผู้รู้จักชุมชน หมายถึง รู้จักชุมชน สังคม องค์กร และสถานที่ ที่ตนต้องติดต่อปฏิสัมพันธ์ รู้หลักการปฏิบัติ กติกา กิริยามารยาทในสถานที่นั้น ๆ แล้วปรับตัวให้เข้ากับชุมชนสังคมองค์กรได้อย่างถูกต้องเหมาะสม เช่น รู้จักว่าสังคมนี้ต้องปฏิบัติอย่างนี้ ต้องพูดอย่างนี้เป็นต้น

๗) บุคคลปโรปริญญาตา ความเป็นผู้รู้จักเลือกบุคคล หมายถึง รู้จักการเลือกคบคน รู้จักเลือกเฟ้นพิจารณาถึงอุปนิสัยใจคอ ความแตกต่างแห่งบุคคล เป็นต้นว่า ผู้นี้เป็นคนมีศีลธรรม ควรคบ ผู้นี้เป็นคนไม่ดีไร้ศีลธรรมไม่ควรคบ เป็นต้น^{๑๖}

คนดีต้องมีธรรมตามหลักสัปปุริสธรรม ๗ ประการ เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจไว้ ประพจน์ให้สุจริตดีงามทั้งทางกาย วาจา และใจ คือ อัมมัญญญ รู้จักเหตุ อัญญัญญ รู้จักผล อุตัตถ์ญญ รู้จักตนเอง มัตตัตถ์ญญ รู้จักความพอประมาณ กาลัญญญ รู้จักเวลา ปริสัณญญ รู้จักชุมชนและสังคม บุคคลปโรปริญญญ รู้จักเลือกคบบุคคลตามความเหมาะสม เรียกได้ว่า เป็นสัตบุรุษ

^{๑๖} สำนักส่งเสริมกิจการการศึกษา สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, **แนวทางการจัดการเรียนรู้ธรรมศึกษาขั้นตรี วิชาธรรม**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, ๒๕๕๘), หน้า ๘๔-๘๕.

องค์ประกอบของหมวดสัปปุริสธรรม ๗

สัปปุริสธรรม คือ ข้อธรรมที่กำหนดให้เกิดความดี และประพฤติปฏิบัติให้เกิดความดี นักเรียนที่จะเป็นคนดี จึงสมควรที่จะปฏิบัติตามหลักธรรมสัปปุริสธรรม ๗ เพื่อให้มีกรอบในการดำเนินชีวิต และอยู่ร่วมกับสังคมด้วยความสงบสุข ดังมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๑) การรู้จักเหตุ

รู้จักเหตุ ก็คือ การศึกษาเรื่องราวที่เกิดขึ้น สิ่งที่เกิดขึ้น ว่ามีสาเหตุมาจากสิ่งใด ก่อผลดีหรือผลเสียอย่างไร ดังนั้นกวีวิชาการทั้งหลายกล่าวไว้ดังนี้

พระครูศรีปริยัติวิสุทธิ (โกวิท เมฆขุนทด) กล่าวไว้ว่า อัมมัญญตา หมายถึง ความเป็นผู้รู้จักเหตุ คือ เป็นผู้ที่มีข้อมูล เป็นผู้ที่มีการวางแผน เป็นผู้ที่มีการเตรียมการ เช่นมีเหตุการณ์อะไรเกิดขึ้นอย่าไปมัวแต่มองที่คนอื่น ให้มองที่ตัวเราเองก่อน เรียกว่า อัมมัญญตา^{๑๗}

พระราชวิสุทธิดิลก ให้ความหมายของ การรู้จักเหตุ คือ เมื่อทำสิ่งนี้ลงไปผลจะเกิดขึ้นอย่างไร เช่น ถ้าลักขโมยผู้อื่นและเราจะเดือดร้อน เหตุก็คือทำให้เดือดร้อน^{๑๘}

๒) การรู้จักผล

การรู้จักผล คือ รู้จักภาวะหรือสิ่งที่ตนกำลังได้รับ ความรู้ที่ได้รับ จากการศึกษาเล่าเรียน หรือผลอันเกิดจากการกระทำนั้น ๆ จะส่งผลดีผลร้ายอย่างไร และวิเคราะห์แยกแยะให้ออก ดังนั้นกวีวิชาการทั้งหลายกล่าวไว้ ดังนี้

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช) กล่าวไว้ว่า การรู้จักผล คือเป็นผู้รู้จักผลหรือประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการกระทำ สามารถรู้ถึงความมุ่งหมายของธรรมแต่ละอย่างได้ชัดเจน เช่น ประพฤติตามธรรมข้อนี้จะได้รับผลอย่างนี้ รู้จักที่จะไขว่คว้าหาประโยชน์ให้แก่ตัวเองเพราะเห็นด้วยปัญญาว่าเกิดผลดีจากการปฏิบัติ^{๑๙}

อุดม คำขาด กล่าวไว้ว่า ความเป็นผู้รู้จักผล คือ รู้ความหมายหรือประโยชน์ที่ประสงครู้จักผลที่จะเกิดขึ้น อันสืบเนื่องมาจากการกระทำที่ดีหรือเป็นไปตามหลักการที่ดี^{๒๐}

^{๑๗} พระครูศรีปริยัติวิสุทธิ (โกวิท เมฆขุนทด), สัปปุริสธรรม ๗, รายการธรรมะทำไม รายการส่งเสริมพระพุทธศาสนาทางช่อง PSI สารคดี, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: https://www.youtube.com/watch?v=_dHZkR48Tc, [๘ มกราคม ๒๕๖๑].

^{๑๘} พระราชวิสุทธิดิลก, (ละเอียด กิตติสุขุโม), สัปปุริสธรรม ธรรมของคนดี, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.youtube.com/watch?v=LCGaxAPQ-fE>, [๑๙/ก.ย./๒๕๖๐].

^{๑๙} พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), ภาษาธรรม, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เสียงเสียง, ๒๕๔๘), หน้า ๑๗๐.

^{๒๐} อุดม คำขาด, “สัปปุริสธรรมกับการจัดการเรียนรู้”, วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์, ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๒ (เมษายน-กันยายน ๒๕๔๙): ๗.

๓) การรู้จักตน

การรู้จักตน คือ การรู้ว่าตนเองเป็นใคร มีสถานะวุฒิภาวะอย่างไร มีความรู้กำลังความสามารถมากน้อยเพียงใด และควรจะปฏิบัติตนเองเช่นใดจึงจะเหมาะสม ดังนั้นวิชาการทั้งหลายกล่าวไว้ ดังนี้

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ญาณสังวรเถระ กล่าวตรัสไว้ว่า ความเป็นผู้รู้จักตน คือ ประพฤติแต่สิ่งที่สมควรแก่การเป็นมนุษย์ที่จะทำ มีนิสัยใจคอเป็นคนดี^{๒๑}

สมเด็จพระวันรัต สังฆนายก (กิตติโสภโณ) กล่าวตรัสไว้ว่า ความเป็นผู้รู้จักตน หมายความว่า รู้จักฐานะของตน แล้วประพฤतिให้เหมาะสมแก่ที่เป็นอยู่อย่างไร วางตนให้พอดีพองามแก่ฐานะ^{๒๒}

๔) การรู้จักประมาณ

รู้จักประมาณ คือ รู้จักประมาณว่าสิ่งใดควรทำ เหมาะสมเพียงใด ควรแก่การใช้และการให้ อย่างไร ถึงจะสมควร ดังนั้นวิชาการทั้งหลายกล่าวไว้ ดังนี้

อุดมพร ชื่นไพบูลย์ ให้ความหมายไว้ว่า มัตตัญญูตา ความเป็นผู้รู้จักประมาณ หมายถึง ความพอเหมาะพอดี ของการประพฤติด่าง ๆ ต้องมีความพอดีกำกับไว้ด้วยเสมอ จะทำให้ผู้ปฏิบัติประสบความสำเร็จ^{๒๓}

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช) ให้ความหมายของการรู้จักประมาณคือ ความเป็นคนรู้จักความพอดีความพอเหมาะ ไม่มากเกินไปทุก ๆ เรื่อง รู้จักความพอดีในการพูด ในการทำงาน ในการหาทรัพย์ ในการจ่ายทรัพย์ โดยรู้จักประมาณกำลังตนเอง เป็นสาเหตุให้เป็นคนมีความพอดี รู้จักพอ ไม่ทำอะไรเกินกำลังกาย^{๒๔}

๕) การรู้จักเวลา

รู้จักกาล คือ รู้จักเวลา รู้ว่าเวลาไหนควรทำอะไร อย่างไร จึงจะทำงานให้สำเร็จลุล่วงไปได้ ดังนั้นวิชาการทั้งหลายกล่าวไว้ ดังนี้

^{๒๑} สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ญาณสังวรเถระ (เจริญ ญาณวโร), **สัปปริสธรรมกถา**, (วัดเทพศิรินทราวาส, พิมพ์ในงานเสด็จพระราชทานเพลิง นายกวี เหวียนระวี ป.ม.,ท.ช. ณ เมรุหลวงวัดเทพศิรินทราวาส ๕ กรกฎาคม ๒๕๐๙), หน้า ๑๖.

^{๒๒} สมเด็จพระวันรัต สังฆนายก (กิตติโสภโณ), **ประวัติครูบาชัยและสัปปริสธรรมกถา**, (ลำปาง: พิมพ์ในงานฌาปนกิจศพครูบาชัย, ๒๕๔๙), หน้า ๖.

^{๒๓} อุดมพร ชื่นไพบูลย์, “สัปปริสธรรม : หลักธรรมเพื่อการสงเคราะห์”, **วารสารรามคำแหง ฉบับมนุษยศาสตร์มหาวิทยาลัยรามคำแหง**, ปีที่ ๓๑, ฉบับที่ ๑, (มกราคม-ธันวาคม ๒๕๕๕): ๑๒.

^{๒๔} พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), **ภาษาธรรม**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เสียงเขียน, ๒๕๔๘), หน้า ๑๗๐.

ถวิล อรัญเวศ กล่าวไว้ว่า รู้จักกาล คือ เวลา อันเหมาะสม และระยะเวลาในการประกอบกิจ จะต้องมีความเข้าใจถึงระยะเวลาที่เหมาะสมกับการดำเนินงานนั้น ๆ^{๒๕}

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลสังฆปริณายก ตรัสกล่าวไว้ว่า ความรู้จักกาล ก็คือรู้จักกาลเวลา ว่ากาลเวลานี้เป็นกาลเวลาแห่งการงานอย่างนี้ กาลเวลานั้นเป็นกาลเวลาแห่งการงานอย่างนั้น แล้วปฏิบัติให้ถูกต้อง^{๒๖}

๖) การรู้จักชุมชน

รู้จักประชุมชน คือ การรู้จักถึงฐานะนิสัยใจคอของบุคคลนั้น ๆ ให้ถูกต้อง เพื่อว่าจะได้ ปฏิบัติตนที่เกี่ยวข้องด้วยให้เหมาะให้ควรแก่ประชุมชนนั้น ตลอดจนธรรมเนียม ประเพณีที่ชุมชนนั้น ๆ ปฏิบัติ และปฏิบัติตามให้เหมาะสม ดังนักวิชาการทั้งหลายกล่าวไว้ ดังนี้

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลสังฆปริณายก ตรัสกล่าวไว้ว่า ความรู้จักบริษัท ก็คือรู้จักหมู่ชนว่าเป็นหมู่ชนชั้นนั้น เป็นหมู่ชนชั้นนี้ เข้าไปอยู่ในหมู่ชนใดควรนั่งอย่างไร ควรยืนอย่างไร ควรทำอะไร ควรพูดอย่างไร ควรนั่งอย่างไร^{๒๗}

ธงชัย สิงอุตม กล่าวไว้ว่า รู้จักบริษัท คือ รู้จักชุมชน และรู้จักที่ประชุม รู้กิจที่ควรประพฤติต่อชุมชนนั้น ๆ ว่าชุมชนนี้เมื่อเข้าไปหา จะต้องทำกิจอย่างนี้ จะต้องพูดอย่างนี้ ชุมชนนี้ควรสงเคราะห์อย่างนี้ เป็นต้น^{๒๘}

๗) การรู้จักบุคคล

รู้จักบุคคล คือ รู้จักภาวะและฐานะนิสัยใจคอของบุคคลนั้น ๆ ให้ถูกต้อง เพื่อว่าจะได้ ปฏิบัติตนที่เกี่ยวข้องด้วยให้เหมาะให้ควร รู้จักว่าเขาเป็นพาลจักได้หลีกเลี่ยง รู้จักว่าเขาเป็นบัณฑิตคือคนดีจักได้เข้าใกล้ ให้เหมาะแก่แต่ละบุคคลไป

พุทธทาส ภิกขุ กล่าวไว้ว่า รู้จักบุคคล คือ รู้บุคคลแต่ละคนแต่ละบุคคลที่จะเกี่ยวข้องด้วย ให้ดี ให้ถูกต้อง ในการที่จะทำการงานด้วย ทำประโยชน์ร่วมกันด้วย^{๒๙}

^{๒๕} ถวิล อรัญเวศ, การบริหารจัดการตามหลักสัปปุริสธรรม ๗, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: http://thawin 09.blogspot.com/2017/02/blog-post_12.html, [๑๙/ก.ย./๒๕๖๐].

^{๒๖} สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก, **ธรรมประดับใจ**, (กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ที่: หจก.โรงพิมพ์สุวิวัฒน์, ๒๕๕๘), หน้า ๒.

^{๒๗} อ้างแล้ว, หน้า ๒๐.

^{๒๘} ธงชัย สิงอุตม. “สัปปุริสธรรม ๗ หลักการบริหารวิถี”, **วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์**, ปีที่ ๙ ฉบับพิเศษเนื่องในโอกาสเฉลิมฉลองวันวิสาขบูชาวันสำคัญสากลของโลก, (ธันวาคม ๒๕๕๖): ๕๙๑

^{๒๙} กันยา ประเสริฐสกุล, **บวชอยู่ที่บ้าน สัปปุริสธรรม ๗ พุทธทาสภิกขุ**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.youtube.com/watch?v=O8x-Heu1qEo>, [๑๙/ก.ย./๒๕๖๐].

ปราโมทย์ ยอดแก้ว กล่าวไว้ว่า การรู้จักบุคคล คือ รู้จักยอมรับในความแตกต่างของบุคคล อัจฉริยะ ความสามารถ และคุณธรรมตลอดถึงความรู้ความสามารถของบุคคล^{๓๐}

หลักสัปปริสธรรม ๗ ประการยังสามารถพัฒนาให้ผู้ศึกษาเกิดการเรียนรู้ได้ตามขั้นตอน ๗ ประการ ได้แก่

๑) การเป็นผู้ที่รู้จักเหตุ (อัมมัญญตา) หมายถึง ทำให้ผู้เรียนรู้เกิดองค์ความรู้จากเรื่องราวเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่ศึกษา ว่า มีเหตุการณ์อะไรเกิดขึ้น มีสาเหตุมาจากสิ่งใด เป็นข้อดีหรือข้อเสียอย่างไร และทำให้รู้จักคิด วิเคราะห์เป็น อย่างมีวิจารณ์ญาณ และหลักการ

๒) เป็นผู้รู้จักผล (อัตถัญญตา) หมายถึง ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่เกิดจาก สิ่งที่เรียนว่ามีผลดีและผลเสียอย่างไร และแยกแยะถึงข้อดีข้อเสีย จากสิ่งนั้น ๆ อย่างเป็นระบบ ตลอดถึงรู้ความหมายที่ชัดเจนจากสิ่งที่เกิดขึ้นหรือสิ่งที่กำลังจะกระทำ

๓) เป็นผู้รู้จักตน (อัตตัญญตา) หมายถึง ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ว่าตนเองอยู่ในสถานะอะไร มีภูมิภาวะอย่างไร มีความสามารถมากน้อยเพียงใด ถนัดอะไร และไม่ถนัดอะไร สิ่งใดควรหลีกเลี่ยง หรือสิ่งใดควรทำ

๔) เป็นผู้รู้จักประมาณ (มัตตัญญตา) หมายถึง ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ว่า สิ่งใดควรประหยัด สิ่งใดควรใช้ สิ่งใดเหมาะสมแก่การให้ ในการทำบุญ สิ่งใดที่ไม่ควรให้ เหมาะสมหรือดีหรือไม่ดี

๕) เป็นผู้รู้จักกาล (กาลัญญตา) หมายถึง ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ว่า เวลาใดควรทำงาน เวลาใดควรทำบุญ เวลาใดควรทำกิจกรรมต่าง ๆ ตลอดถึงเวลาใดควรเข้าพบครู เข้าพบผู้ใหญ่

๖) เป็นผู้รู้จักชุมชนและสังคม (ปริสสัญญตา) หมายถึง ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ว่า ชุมชนนั้น ๆ มีขนบธรรมเนียมประเพณีอย่างไร และชุมชนและสังคมนั้น ๆ เขาปฏิบัติและทำอะไรอยู่ เป็นสิ่งดีหรือไม่ดี และควรพิจารณาและปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมและประเพณีนั้น ๆ ให้เหมาะสมและถูกต้องตามอย่างเขาที่กำหนดไว้

๗) เป็นผู้รู้จักเลือกคบบุคคล (ปุคคลปรปรัญญตา) หมายถึง ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ว่า บุคคลนั้น ๆ มีคุณธรรมมากน้อยเพียงใด เหมาะที่จะคบหาสมาคมด้วยหรือไม่ ปลอดภัยแก่ชีวิตและทรัพย์สินหรือไม่ มีอุปนิสัยใจคอเป็นอย่างไร และเราควรที่จะคบหาอย่างไร

สรุปได้ว่า หลักสัปปริสธรรม ๗ คือ หลักธรรมที่นำผู้ปฏิบัติตามหรือผู้เรียนรู้ให้ดำเนินไปสู่การเป็นคนดี หรือ นำไปสู่การเป็นสัตตบุรุษ เป็นผู้ที่ควรแก่การเข้าไปนั่งใกล้เพื่อสนทนาและคบหา เพื่อรับฟังซึ่งคำชี้แนะ เป็นคนดีอย่างสมบูรณ์แบบแก่สังคมและประเทศชาติ

^{๓๐} ปราโมทย์ ยอดแก้ว, “ปัญญาธรรม : พุทธิปัญญาเพื่อนำพองค์จรกิสู่สันติสุข”, วารสารมหาจุฬาราชวิทยาลัย, ปีที่ ๒ ฉบับพิเศษเนื่องในโอกาสเฉลิมฉลองวันวิสาขบูชาโลก, (พฤษภาคม ๒๕๕๘): ๓๓๐.

๒.๒ แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้

๒.๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้

กาญจนา คุณารักษ์ ได้กล่าวไว้ว่า การจัดการเรียนรู้เป็นการศึกษาผู้เรียนเป็นรายบุคคล โดยพิจารณาจากปรีชาญาณทางสติปัญญา วุฒิภาวะทางอารมณ์ ปรีชาญาณทางความอดทน วิริยะ พัฒนาการและศักยภาพต่าง ๆ วิธีการเรียนรู้ของผู้เรียนแต่ละคน ความสนใจความถนัด สภาพความเป็นอยู่และครอบครัว ปัญหาข้อจำกัด ตลอดจนความต้องการในการพัฒนา เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ โดยการจัดการเรียนรู้ที่สนององค์รวมของชีวิตด้วยการบูรณาการเชื่อมโยงกับชีวิตจริงของผู้เรียน^{๓๑}

สำนักส่งเสริมวิชาการและงานทะเบียน มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ ได้กล่าวไว้ว่า การจัดการเรียนรู้ ไม่ใช่เป็นเพียงการถ่ายทอดเนื้อหาวิชา โดยใช้วิธีการบอกให้จดจำ และนำไปท่องจำเพื่อการสอบเท่านั้น แต่การจัดการเรียนรู้เป็นศาสตร์อย่างหนึ่งซึ่งมีความหมาย ที่ลึกซึ้งกว่านั้น กล่าวคือ วิธีการใดก็ตามที่ผู้สอนนำมาใช้เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ เรียกได้ว่า เป็นการจัดการเรียนรู้^{๓๒}

สุวิทย์ มูลคำและอรทัย มูลคำ กล่าวไว้ว่า การจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยม เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของตน ที่พึงปฏิบัติต่อผู้อื่นและสังคมโดยรวมที่อยู่ในปทัสถานของสังคม อันจะส่งผลต่อความสงบสุขและความเจริญของตนเอง ครอบครัวและสังคม^{๓๓}

ฮิล (Hills) กล่าวไว้ว่า การจัดการเรียนรู้ คือกระบวนการให้การศึกษาแก่ผู้เรียน ซึ่งต้องอาศัยปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน^{๓๔}

โกมล ไพศาล กล่าวไว้ว่า การจัดการเรียนรู้ครูมีบทบาทสำคัญในฐานะที่เป็นผู้สอนหรือผู้จัดการเรียนรู้เพื่อทำให้ผู้เรียนมีคุณสมบัติ ตามเป้าหมายของการจัดการศึกษา ผู้สอนจึงจำเป็นต้อง

^{๓๑} กาญจนา คุณารักษ์, การออกแบบการเรียนรู้การสอน, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (นครปฐม: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๒), หน้า ๓๔๑.

^{๓๒} สำนักส่งเสริมวิชาการและงานทะเบียน มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์, คู่มือการจัดระบบการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้, (พระนครศรีอยุธยา: โรงพิมพ์เทียนวัฒนาพรินต์ติ้ง ๒๕๕๓), หน้า ๑.

^{๓๓} สุวิทย์ มูลคำและอรทัย มูลคำ, ๒๐วิธีการจัดการเรียนรู้, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ภาพพิมพ์, ๒๕๕๓), หน้า ๑๓.

^{๓๔} Hills, **Dictionary of education**, (London: Routledge & Kegan Payi, 1982), p 266.

ทำความเข้าใจกับความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับหลักการ จัดการเรียนการสอนตาม พรบ. การศึกษาแห่งชาติ และหลักการเรียนการสอน จนสามารถจัดการเรียนรู้ได้ อย่างมีประสิทธิภาพ^{๓๕}

สุนน อมรวิวัฒน์ กล่าวความหมายของการจัดการเรียนรู้ไว้ว่า การจัดการเรียนรู้ คือ สถานการณ์อย่างหนึ่งที่มีต่อสิ่งที่เกิดขึ้น^{๓๖}

ธนวัฒน์ ธิติธนานันท์ กล่าวไว้ว่า การเรียนการสอน เป็นการจัดประสบการณ์ โดยใช้กิจกรรมในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และบรรลุตามจุดมุ่งหมายที่กำหนด การเรียนการสอนจะมีประสิทธิภาพผู้สอนจะต้องจัดทำแผนการเรียนเป็นอย่างดี และดำเนินการตามแผนการเรียนรู้ที่กำหนดไว้^{๓๗}

ฮูและดันแคน (Hough & Duncan) กล่าวไว้ว่าการจัดการเรียนรู้ หมายถึง กิจกรรมของบุคคลซึ่งมีหลักและเหตุผล เป็นกิจกรรมที่บุคคลได้ใช้ความรู้ของตนเอง อย่างสร้างสรรค์ เพื่อสนับสนุนให้ผู้อื่นเกิดการเรียนรู้และความผาสุก ดังนั้นการจัดการเรียนรู้จึงเป็นกิจกรรมในแง่มุมต่าง ๆ ๔ ด้าน คือ

๑) ด้านหลักสูตร (Curriculum) หมายถึง การศึกษาจุดมุ่งหมายของการศึกษา ความเข้าใจ ในจุดประสงค์รายวิชาและการตั้งจุดประสงค์การจัดการเรียนรู้ที่ชัดเจน ตลอดจนการเลือกเนื้อหา ได้เหมาะสมสอดคล้องกับท้องถิ่น

๒) ด้านการจัดการเรียนรู้ (Instruction) หมายถึง การเลือกวิธีสอนและเทคนิคการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสม เพื่อช่วยให้ผู้เรียนบรรลุถึงจุดประสงค์การเรียนรู้ที่วางไว้

๓) ด้านการวัดผล (Measuring) หมายถึง การเลือกวิธีการวัดผลที่เหมาะสมและสามารถ วิเคราะห์ผลได้

๔) ด้านการประเมินผลการจัดการเรียนรู้ (Evaluating) หมายถึง ความสามารถในการประเมินผลของการจัดการเรียนรู้ทั้งหมดได้^{๓๘}

^{๓๕} โกมล ไพศาล, การจัดการเรียนรู้ที่ผู้เรียนเป็นผู้สร้างความรู้เองในรายวิชา คณิตศาสตร์วิเคราะห์, (กรุงเทพมหานคร: ได้รับทุนอุดหนุนจากมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทาทางงบประมาณรายได้ ปีงบประมาณ, ๒๕๕๔), หน้า ๑๐.

^{๓๖} สุนน อมรวิวัฒน์, สมบัติพิพธ์ของการศึกษาไทย, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๓), หน้า ๔๖๐.

^{๓๗} ธนวัฒน์ ธิติธนานันท์, “เอกสารประกอบการสอนรายวิชา การวัดและประเมินผลการศึกษา”, คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา, ๒๕๕๖, (เอกสารเย็บเล่ม), หน้า ๑๔.

^{๓๘} Hough, John B. and Duncan, James K, Teaching description and analysis, (Addison-Westlu, 1970), p 144.

พิมพ์พันธุ์ เดชะคุปต์และเพียวาร์ ยินดีสุข กล่าวไว้ว่า การเรียนรู้ หมายถึง ความสามารถ ทักษะและความประพฤติชอบของผู้เรียน ซึ่งเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมผู้เรียน โดยกระบวนการการเรียนรู้ที่มีครูเป็นผู้จัดประสบการณ์เรียนรู้ให้^{๓๙}

วิชัย ประสิทธิ์วุฒิเวช กล่าวไว้ว่า การจัดการเรียนรู้เป็นกระบวนการที่มีระบบระเบียบ ครอบคลุมการดำเนินงานตั้งแต่การวางแผนการจัดการเรียนรู้จนถึงการประเมินผล^{๔๐}

กู๊ด (Good) กล่าวไว้ว่า การจัดการเรียนรู้ คือ การกระทำอันเป็นการบรมสั่งสอน ผู้เรียนในสถาบันการศึกษา^{๔๑}

Bruner กล่าวไว้ว่า เด็กทุกคนมีพัฒนาการทางความรู้ ความเข้าใจโดยผ่านกระบวนการ เรียนรู้จากการ กระทำ การรับรู้สิ่งต่าง ๆ ช่วยให้เกิดภาพในใจและ สามารถถ่ายทอดประสบการณ์ ออกมาเป็นสัญลักษณ์ ซึ่งกระบวนการนี้เป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องไปตลอด ชีวิต พัฒนาการที่ดี ของเด็กทั้ง ๔ ด้าน มีความสัมพันธ์ กับสิ่งแวดล้อมและบริบท ซึ่งเน้นถึงสิ่งแวดล้อมที่มี บทบาทต่อ การเจริญเติบโตทางสังคมและสติปัญญา การคิดและปฏิบัติ ได้กำหนดกระบวนการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้ เด็กได้เรียนรู้ โดยใช้ผัสสะทั้ง ๖ ในการ รับรู้และซึมซับจากสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบ ๆ ตัวเด็ก^{๔๒}

Montessori กล่าวไว้ว่า การที่เด็กได้เรียนรู้ตามความต้องการด้วยตนเองและ การซึมซับ การเรียนรู้จากสิ่งแวดล้อม จะทำให้เด็กได้ในสิ่งที่ต้อง การจากการเรียนรู้^{๔๓}

สุวัฒน์ มุทเมธา กล่าวไว้ว่า การเรียนรู้เป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมขึ้นไปทางที่ดี เป็นที่ยอมรับและต้องการ ของสังคม^{๔๔}

---

^{๓๙} พิมพ์พันธุ์ เดชะคุปต์และเพียวาร์ ยินดีสุข, **ทักษะ ๕ C เพื่อการพัฒนาหน่วยการเรียนรู้และการจัดการ เรียนการสอนแบบบูรณาการ**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๗๕.

^{๔๐} วิชัย ประสิทธิ์วุฒิเวช, **การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาที่ท้องถิ่น**, (กรุงเทพมหานคร: เลิฟแอนด์ ลิฟเพรส, ๒๕๔๒), หน้า ๒๕๕.

^{๔๑} Good Carter, **Dictionary of education**, (New York: McGraw- Hill Book., 1974), p 588.

^{๔๒} Bruner, **The culture of education**, (Cambridge MA: Harvard University Press, 1996), p 122.

^{๔๓} Montessori, **The absorbent mind**, (New York NY: Dell, 1984), p 154.

^{๔๔} สุวัฒน์ มุทเมธา, **การเรียนการสอนปัจจุบัน**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๓), หน้า ๓.

ปัญญา ผิวเกลี้ยง กล่าวว่า การจัดการเรียนรู้ หมายถึง การดำเนินการหรือการบริหารในส่วนที่เกี่ยวกับเนื้อหาวิชาตามหลักสูตร ผู้เรียนและการจัดชั้นเรียน ผู้สอนและวิธีสอน สื่อและอุปกรณ์การเรียนการสอน การวัดผลและประเมินผล^{๔๕}

สุพิศ บุญชูวงศ์ กล่าวว่า การจัดการเรียนรู้ หมายถึง กระบวนการนำหลักสูตรไปสู่การสอน ซึ่งมีระบบกระบวนการเรียนการสอน กิจกรรมและมีการกำหนดแผนงานส่งเสริมการเรียนการสอนโดยผู้สอนและผู้เรียน^{๔๖}

สุมาลี จันทรชลอ กล่าวว่า การจัดการเรียนรู้เป็นการดำเนินการหรือจัดประสบการณ์โดยใช้กิจกรรมรูปแบบต่าง ๆ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด การเรียนการสอนจะมีประสิทธิภาพผู้สอนจะต้องจัดทำแผนการสอนเป็นอย่างดี และดำเนินการสอนตามแผนที่เตรียมไว้^{๔๗}

วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา กล่าวว่า การจัดการเรียนรู้ หมายถึง กระบวนการดำเนินงานด้านการเรียนการสอนในสถานศึกษาเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามเป้าหมายที่กำหนด ซึ่งองค์ประกอบการเรียนการสอนจะประกอบไปด้วยหลักสูตร วิธีการเรียนการสอนและประเมิน^{๔๘}

เอกศักดิ์ บุตรลัภ กล่าวว่า การจัดการเรียนรู้ เป็นคำที่มีความหมายกว้างกว่าคำว่า การสอน มีผู้กล่าวว่า การเรียนการสอน หมายถึง ผลรวมของการสอนทั้งหลายทั้งปวง นั่นคือ การเรียนการสอนมีความหมายครอบคลุมถึงเหตุการณ์ทุกอย่างที่มีผลต่อการทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ เช่น การใช้อุปกรณ์และสื่อต่าง ๆ ตลอดจนการสนทนา การอภิปราย และการไปศึกษานอกสถานที่ ฯลฯ ซึ่งสรุปได้ว่ากิจกรรมใด ๆ ที่จัดขึ้นเพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ถือว่าเป็นการเรียนการสอนทั้งสิ้น^{๔๙}

---

^{๔๕} ปัญญา ผิวเกลี้ยง, “ความคิดเห็นของผู้บริหารและครูเกี่ยวกับการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนอาชีวศึกษา”, *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง, ๒๕๓๘), หน้า ๖๘.

^{๔๖} สุพิศ บุญชูวงศ์, *หลักการสอน*, (กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะวิชาครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏเพชรบุรีวิทยาการรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๓๖), หน้า ๖.

^{๔๗} สุมาลี จันทรชลอ, *การวัดและประเมินผล*, (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์สื่อเสริมกรุงเทพ, ๒๕๔๒), หน้า ๑๑.

^{๔๘} วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา, *การพัฒนาการเรียนการสอนทางอุดมศึกษา*, (กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาอุดมศึกษาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๑๐.

^{๔๙} เอกศักดิ์ บุตรลัภ, *ครูและการสอน (Teacher and teaching)*, (เพชรบุรี: ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะวิชาครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏเพชรบุรี, ๒๕๓๗), หน้า ๑๙๘.

พรพิมล พรพีระชนม์ กล่าวไว้ว่า การเรียนรู้ คือ กระบวนการเพิ่มพูนและปรับแต่ง ศักยภาพของพฤติกรรม สามารถวัดผลได้จากการฝึกฝน การรับรู้ ทักษะ และการมีประสบการณ์ มาก่อน^{๕๐}

อารี พันธมณี กล่าวไว้ว่า การเรียนรู้ เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเดิม สู่พฤติกรรมใหม่ที่ค่อนข้างถาวร และเป็นผลมาจากประสบการณ์ หรือการฝึกฝน มิใช่เป็นผลมาจากการตอบสนองตามธรรมชาติ สัญชาตญาณ วุฒิภาวะ พืชยาต่าง ๆ อุบัติเหตุหรือความบังเอิญ^{๕๑}

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ กล่าวไว้ว่า การเรียนรู้ หมายถึง กระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคมโดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึกฝน การอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้าง องค์ความรู้อันเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อม สังคม การเรียนรู้และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้ อย่างต่อเนื่อง^{๕๒}

สุมิตร คุณากร กล่าวไว้ว่า การจัดการเรียนรู้ หมายถึง กระบวนการจัดประสบการณ์ ให้กับผู้เรียนเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามความมุ่งหมายของหลักสูตรที่กำหนดไว้ด้วยวิธีการต่าง ๆ^{๕๓}

ศิริบูรณ์ สายโกสุม กล่าวไว้ว่า การเรียนรู้ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่ทำให้ได้รับความรู้ ความเข้าใจ ที่ขึ้นอยู่กับความสามารถในการจำ และสามารถพิจารณาการเปลี่ยนแปลง ดังกล่าว ได้ ๒ ลักษณะ คือ

๑) การเปลี่ยนแปลงที่เป็นไปอัตโนมัติ (Automatic) เป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากผู้เรียนไม่ได้ตั้งใจ

๒) การเปลี่ยนแปลงโดยตั้งใจและความพยายาม (Purpose and Effort) คือ ต้องมีการวางแผนในการเรียน เป็นการเปลี่ยนแปลงที่ถาวร^{๕๔}

สมชัย ศรีนอก กล่าวไว้ว่า การเรียนรู้ หมายถึงการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ซึ่งเป็นผล เนื่องมาจากประสบการณ์ที่คนเรามีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม หรือการฝึกหัดรวมทั้งการ

^{๕๐} พรพิมล พรพีระชนม์, **การจัดกระบวนการเรียนรู้**, (สงขลา: เทมการพิมพ์สงขลา, ๒๕๕๐), หน้า ๓.

^{๕๑} อารี พันธมณี, **จิตวิทยาการเรียนการสอน**, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ตันอ้อ, ๒๕๔๔), หน้า ๑๙.

^{๕๒} สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานয়รัฐมนตรี, **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๔๒และที่แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.๒๕๔๕**, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทพริกหวานกราฟฟิคจำกัด, ๒๕๔๕), หน้า ๒.

^{๕๓} สุมิตร คุณากร, **หลักสูตรและการสอน**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, ๒๕๒๘), หน้า ๑๔๖.

^{๕๔} ศิริบูรณ์ สายโกสุม, **จิตวิทยาการศึกษา**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๒), หน้า ๑๒๙.

เปลี่ยนปริมาณความรู้ของผู้เรียน งานที่สำคัญของครูก็คือช่วยนักเรียนแต่ละคนให้เกิดการเรียนรู้ หรือมีความรู้และทักษะตามที่หลักสูตรได้วางไว้^{๕๕}

ลักขณา สริวัฒน์ กล่าวไว้ว่า การเรียนรู้เป็นกระบวนการที่ทำให้เกิดกิจกรรม หรือเป็นกระบวนการที่ให้กิจกรรมเปลี่ยนแปลงโดยเป็นผลของการตอบสนองต่อสภาพการณ์หนึ่ง ซึ่งไม่ใช่ปฏิกิริยาตามธรรมชาติ ไม่ใช่วุฒิทางภาวะและไม่ใช่สภาพการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายชั่วคราวที่เนื่องมาจากความเหนื่อยล้าหรือฤทธิ์ยา^{๕๖}

อุษา คงทอง กล่าวไว้ว่า การจัดการเรียนรู้ไม่ใช่เป็นเพียงการถ่ายทอดเนื้อหา โดยใช้วิธีการบอกให้จดจำ และนำไปท่องเพื่อการสอบเท่านั้น แต่การจัดการเรียนรู้เป็นศาสตร์อย่างหนึ่งซึ่งมีความหมายที่ลึกซึ้งกว่านั้นกล่าวคือ วิธีการใดก็ตามที่ผู้สอนนำมาใช้เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้เรียกได้ว่าเป็นการจัดการเรียนรู้^{๕๗}

Conbach กล่าวไว้ว่า การจัดการเรียนรู้ คือ พฤติกรรมของบุคคลหนึ่งที่ยพยายามช่วยให้บุคคลอื่นได้เกิดการพัฒนาตนในทุกด้าน อย่างเต็มศักยภาพ^{๕๘}

สมศักดิ์ บุญปู กล่าวไว้ว่า การศึกษาเป็นกระบวนการส่งเสริมให้บุคคลเจริญเติบโตและมีความเจริญงอกงามทางกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญาจนเป็นสมาชิกของสังคมที่มีคุณธรรมสูง การศึกษาช่วยให้เจริญงอกงาม ทั้งทางปัญญา จิตใจ ร่างกาย และสังคม การศึกษาจึงเป็นความจำเป็นของชีวิตอีกประการหนึ่ง นอกเหนือจากความจำเป็นด้านที่อยู่ อาหารเครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค การศึกษาจึงเป็นปัจจัย ๔ ของชีวิต เป็นปัจจัยที่ช่วยแก้ปัญหาทุก ๆ ด้าน ของชีวิตและเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดของชีวิตโลกที่มีกระแสความเปลี่ยนแปลงด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี อย่างรวดเร็วและส่งผลกระทบให้วิถีดำรงชีวิตต้องเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว^{๕๙}

ภิญโญ สาร กล่าวไว้ว่า เป็นกระบวนการพัฒนาบุคคล ทั้งด้านจิตใจ นิสัย และคุณสมบัติอย่างอื่น กระบวนการศึกษาเป็นเพียงเครื่องมือที่คนรุ่นหนึ่งให้แก่คนอีกรุ่นหนึ่ง^{๖๐}

^{๕๕} สมชัย ศรีนอก, “คู่มือเตรียมสอบ ปริญญาโท การสอนสังคมศึกษา”, หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะครุศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙. (เอกสารเย็บเล่ม), หน้า ๕๐.

^{๕๖} ลักขณา สริวัฒน์, **จิตวิทยาสำหรับครู**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๕๓), หน้า ๑๕๓.

^{๕๗} อุษา คงทอง, **คู่มือการจัดระบบการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เทียนวัฒนาพรินติ้ง, ๒๕๕๓), หน้า ๑.

^{๕๘} Conbach, Lee, **Educational psychology**, (New York: Harcourt Brace Jevanovich. Inc, 1992), p 4.

^{๕๙} สมศักดิ์ บุญปู, **พระพุทธศาสนากับการศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร: Quality Print, ๒๕๕๕), หน้า ๔-๕.

^{๖๐} ภิญโญ สาร, **หลักการการศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร: วัฒนาพานิช, ๒๕๒๑), หน้า ๑๘.

พจนานุกรม Longman Dictionnary of contemporary English กล่าวไว้ว่า การศึกษา (Education) ไว้ว่า เป็นกระบวนการพัฒนาจิตใจ และคุณลักษณะต่าง ๆ ของบุคคล โดยการสอน โดยเฉพาะการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนหรือมหาวิทยาลัย การศึกษา เป็นกระบวนการทางสังคมที่ทำให้บุคคลได้รับความรู้ความสามารถจากสิ่งแวดล้อมที่โรงเรียนจัดขึ้น การศึกษาหมายถึง การถ่ายทอดความรู้ต่าง ๆ ที่รวบรวมไว้อย่างเป็นระเบียบให้คนรุ่นใหม่ได้ศึกษา^{๖๑}

เอกวิทย์ ณ ถลาง กล่าวไว้ว่า การศึกษาคือการสร้างสมและถ่ายทอดความรู้ประสบการณ์ของมนุษย์ เพื่อแก้ปัญหา และยังให้เกิดความเจริญ การศึกษามีความจำเป็นอย่างต่อเนื่องและต้องการเปลี่ยนแปลงแก้ไขอยู่เสมอ^{๖๒}

สุลักษณ์ ศิวรักษ์ กล่าวไว้ว่า การศึกษา หมายถึง ๓ สิ่งต่อไปนี้

- ๑) วิธีการต่าง ๆ ที่ถ่ายทอดความรู้
- ๒) ทฤษฎีต่าง ๆ ที่พยายามจะอธิบาย หรือให้เหตุผลในการถ่ายทอดนั้น
- ๓) คุณค่าหรืออุดมคติต่าง ๆ ที่มนุษย์พยายามที่จะเข้าถึง โดยอาศัยความรู้และทักษะ ทักษะคติ เพราะฉะนั้นวิธีการฝึก หรือถ่ายทอด จึงขึ้นอยู่กับคุณค่า หรืออุดมคติพึงประสงค์เป็นป็นปลาย^{๖๓}

ไวท์เฮด (Alfrd North white head) กล่าวไว้ว่า การศึกษาเป็นการแนะนำศิลปะของชีวิต ซึ่งหมายถึงศิลปะการใช้ความรู้ตลอดจนกิจกรรมทั้งหลาย ที่สิ่งมีชีวิตในโลกจะต้องผจญกับสภาพแวดล้อมเหล่านั้น ซึ่งนั่นก็คือ กระบวนการเรียนและการให้ความรู้นั้นเอง^{๖๔}

๒.๒.๒ ทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้

ในการเรียนรู้มีทฤษฎีสำคัญๆอยู่ ๔ ข้อใหญ่ ๆ คือ

๑. ทฤษฎีความสัมพันธ์ (Association or Associationistic Theories)
๒. ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory)
๓. ทฤษฎีการรู้คิดและทฤษฎีสถาน (Cognitive or Field Theory)
๔. ทฤษฎีการเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสตร์ (Buddhistic Learning Theory)

ดวงเดือน ศาสตรภักดิ์ ทฤษฎีความสัมพันธ์ เอ็ดเวิร์ด ธอร์นไดค์ (Edward Thorndike) (Association or Associationistic Theories) ได้ตั้งกฎต่าง ๆ ในการเรียนรู้ไว้เป็นหลัก ๓ กฎ คือ

^{๖๑} Longman, **Dictionnary of contemporary English**, (1999) p 441

^{๖๒} เอกวิทย์ ณ ถลาง, **ความเข้าใจสาระและธรรมชาติของการศึกษา, วรรณไวทยาการฉบับการศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร: สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, ๒๕๑๘), หน้า ๔.

^{๖๓} สุลักษณ์ ศิวรักษ์, **ปรัชญาการศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๔), หน้า ๒.

^{๖๔} Alfrd North white head, **the Aims of Education**, (new York: McMillan Publishing Co.,Inc.1982), p 58-61.

๑) กฎแห่งผล (Law of Effect) กฎนี้ว่าด้วยการให้รางวัลและความหวังจะช่วยส่งเสริมการแสดงพฤติกรรมเช่นนั้นให้เกิดขึ้น

๒) กฎแห่งการฝึกหัด (Law of Exercise) กฎแห่งการใช้และการไม่ให้ พฤติกรรมใดที่มีสิ่งเร้าจะตอบสนองมากยิ่งขึ้นและพฤติกรรมใดไม่มีสิ่งเร้าการตอบสนองก็ค่อยๆ ลดลง

๓) กฎแห่งความพร้อม (Law of Readiness) เมื่อพร้อมที่จะทำอะไรและทำลงไป ย่อมก่อให้เกิดความพอใจตามมา ในทางตรงกันข้ามถ้าไม่พอใจทำอะไรก็เกิดความไม่สบายใจหรือไม่พอใจ

อัลเบิร์ต แบนดูรา (Albert Bandura) ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม มนุษย์เรียนรู้ได้ผ่านการสังเกตตัวแบบ เขาเชื่อว่าการศึกษาพฤติกรรมของมนุษย์นั้นต้องวิเคราะห์เงื่อนไขและสิ่งเร้าของพฤติกรรมซึ่งเป็นตัวแสดงการเสริมแรงในเงื่อนไขนั้น ๆ การเรียนรู้ผ่านตัวแบบ (learning through modeling) พฤติกรรมมนุษย์อาจเกิดขึ้นจากการเรียนแบบ ในกระบวนการสังเกตเพื่อการเลียนแบบตัวแบบนี้ ๔ กระบวนการ คือ

๑) กระบวนการความตั้งใจ (Attentional process) ได้แก่ การตั้งใจสังเกต เพื่อให้ได้รับการเรียนรู้ที่ถูกต้อง เพราะคนเราไม่สามารถเกิดการเรียนแบบจากการสังเกตได้ ถ้าขาดความตั้งใจ สังเกตตัวแบบ และกิจกรรมของตัวแบบ เพราะจะทำให้ไม่สามารถเกิดแบบแผนในการเลียนแบบตัวแบบได้

๒) กระบวนการจำ (Memory process) ได้แก่ การจำกิจกรรม หรือข้อมูลข่าวสารที่เลียนแบบ ทั้งนี้เพื่อการนำกลับคืนมาและใช้ต่อไป การเรียนรู้โดยการสังเกตซึ่งประกอบด้วย การวาดภาพในใจ และคำพูด การเรียนรู้จากการสังเกตที่ดีนั้น ผู้สังเกตต้องทบทวนดูแบบอย่างพฤติกรรมของตัวแบบอย่างมีระบบ แล้วจึงลอกเลียนพฤติกรรมให้ถูกต้องจึงจะเกิดการเรียนรู้

๓) กระบวนการเรียนแบบ (Imitative process) คือ การที่ผู้สังเกตสามารถใช้ข้อมูลข่าวสารเป็นสิ่งที่ชี้นำในการกระทำหรือลอกเลียนแบบตามพฤติกรรมของตัวแบบ พฤติกรรมที่แสดงออกสามารถแยกตามกระบวนการเรียนรู้ ความเข้าใจ ในการตอบสนองตามพื้นฐานข้อมูลที่ป้อนกลับ ได้แก่ การเลียนแบบลักษณะต่าง ๆ เช่น การว่ายน้ำ ตีกอล์ฟ นั้น จะต้องเป็นไปในลักษณะการเรียนรู้แก้ไขไปทุก ๆ วัน

๔) กระบวนการจูงใจ (Motivational process) ผู้สังเกตไม่จำเป็นต้องแสดงพฤติกรรมทุกอย่างที่ต้องเรียนรู้เสมอไป ดังนั้นการจูงใจให้เกิดการเรียนรู้จึงมีบทบาทที่สำคัญ ในการเรียนแบบจากการสังเกตจะเลียนแบบพฤติกรรมที่ให้ผลดีกับเขามากกว่าที่จะเลียนแบบพฤติกรรมที่ให้โทษและมีแนวโน้มที่จะเลียนแบบพฤติกรรมที่เขาพอใจ มากกว่าพฤติกรรมที่เขาทำแล้วไม่สบายใจ

Gestalt Psychology นักจิตวิทยาชาวเยอรมัน ๔ คน ได้คิดค้นทฤษฎีการรู้คิดหรือทฤษฎีสถานภาพได้ใช้ทดลองและสรุปว่ามนุษย์จะมีปฏิกิริยาต่อสิ่งแวดล้อมเป็นส่วนรวมไม่ใช่สนองตอบ

แบบย่อยดังทฤษฎีสัมพันธ์ ส่วนรวมดังกล่าวนี้จะค่อย ๆ แยกออกเป็นส่วนย่อยต่อไป มนุษย์เราได้รับรู้จักหรือคุ้นเคยกับส่วนรวมนี้ดีเสียก่อน จนกระทั่งบังเกิดความเข้าใจแจ่มแจ้งหรือเรียกว่า หยั่งรู้ (Insight) การเรียนรู้ตามหลักทฤษฎีนี้ประกอบด้วย

๑) การจัดระเบียบ คือ รวบรวมข้อปลีกย่อย เข้าเป็นหมวดหมู่เพื่อพิจารณาให้เกิดความเข้าใจในขั้นต่อไป

๒) ในการจัดระเบียบนี้ ผู้เรียนต้องแลเห็นความสัมพันธ์ของรายละเอียดต่าง ๆ

๓) เมื่อได้เห็นความสัมพันธ์ของรายละเอียดที่ได้รวมไว้ จึงเกิดความเข้าใจ

๔) การที่ผู้เรียนได้ศึกษารายละเอียด จนบังเกิดความเข้าใจนี้เรียกว่าเกิดความคิดภายในหรือเกิดความหยั่งรู้

ทฤษฎีการเรียนรู้โดยวางเงื่อนไขแบบการกระทำ จากการทดลองของสกินเนอร์ ได้นำผลการทดลองมาใช้ในการเรียนการสอนไว้หลายรูปแบบ เช่น บทเรียน โปรแกรม และเครื่องมือการสอน โดยยึดหลักการเสริมแรง และลักษณะอื่นที่สำคัญประกอบด้วย

๑) ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมหรือลงมือกระทำด้วยตนเอง

๒) ให้ความก้าวหน้าไปทีละน้อย

๓) ให้ผู้เรียนได้รับผลการกระทำทันที^{๖๕}

วรวิทย์ วคินสรการ ทฤษฎีการเรียนรู้ตามแนวทางพุทธศาสนา เป็นการเรียนรู้ตามแนวการสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า มีหลักการสอน ๔ ประการ คือ

๑) สันตัสสนา ชี้แจงให้ผู้ฟังเข้าใจแจ่มแจ้ง ชัดเจน เห็นจริง

๒) สมาทปนา พุดให้ผู้ฟังเห็นว่าเรื่องที่ฟังนั้นเป็นจริง หรือดีจริง

๓) สมุตเตชนา ปลุกเร้าใจ กระตือรือร้นที่จะปฏิบัติตามให้ประสบความสำเร็จ

๔) สัมปหังสนา สร้างบรรยายกาศให้เอื้อต่อผู้เรียน^{๖๖}

พิศิษฐ์ ต้นทวนิช ทฤษฎีการเรียนรู้ (Bloom's Taxonomy) ได้แบ่งเป็น ๖ ระดับ ดังนี้

๑) ความรู้ที่เกิดจากความจำ (knowledge) ซึ่งเป็นระดับล่างสุด

๒) ความเข้าใจ (Comprehend)

๓) การประยุกต์ (Application)

๔) การวิเคราะห์ (Analysis) สามารถแก้ปัญหา ตรวจสอบได้

^{๖๕} ดวงเดือน ศาสตราจารย์, “จิตวิทยาและจิตวิทยาพัฒนาการ”, สารานุกรมศึกษาศาสตร์, ฉบับรวมเฉพาะเรื่อง อันดับ ๕ (มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ: สำนักพิมพ์พัฒนาศึกษา, ๒๕๔๓), หน้า ๑๐๘-๑๑๖.

^{๖๖} วรวิทย์ วคินสรการ. “พุทธศาสนการเรียนรู้”, วารสารสารานุกรมศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๒๖ (เมษายน ๒๕๔๕): ๒๙๒

๕) การสังเคราะห์ (Synthesis) สามารถนำส่วนต่าง ๆ มาประกอบเป็นรูปแบบใหม่ได้ให้แตกต่างจากรูปเดิม เน้นโครงสร้างใหม่

๖) การประเมินค่า (Evaluation) วัดได้และตัดสินได้ว่าอะไรถูกหรือผิด ประกอบการตัดสินใจบนพื้นฐาน ของเหตุผลและเกณฑ์ที่แน่ชัด^{๖๗}

ปราชญา กล้าผจญ และสมศักดิ์ คงเที่ยง ทฤษฎีการเรียนรู้ของ เมเยอร์ (Mayor) ในการออกแบบสื่อการเรียนการสอน การวิเคราะห์ความจำ เป็นสิ่งสำคัญและตามวัตถุประสงค์ของการเรียน โดยแบ่งออกเป็นย่อย ๆ ๓ ส่วน คือ

๑) พฤติกรรมควรชี้ชัด และสังเกตได้

๒) เงื่อนไข พฤติกรรมสำเร็จได้ควรมีเงื่อนไขในการช่วยเหลือ

๓) มาตรฐาน พฤติกรรมที่ได้นั้นสามารถอยู่ในเกณฑ์ที่กำหนด^{๖๘}

สุริน ชุมสาย ณ อยุธยา ทฤษฎีการเรียนรู้ กาเย่ (Gagne). ๘ ขั้น คือ

๑) การจูงใจ (Motivation Phase) การคาดหวังของผู้เรียนเป็นแรงจูงใจในการเรียนรู้

๒) การรับรู้ตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ (Apprehending Phase) ผู้เรียนจะรับรู้สิ่งที่สอดคล้องกับความตั้งใจ

๓) การปรุงแต่งสิ่งที่รับรู้ไว้เป็นความจำ (Acquisition Phase) เพื่อให้เกิด ความจำระยะสั้นและระยะยาว

๔) ความสามารถในการจำ (Retention Phase)

๕) ความสามารถในการระลึกถึงสิ่งที่ได้เรียนรู้ไปแล้ว (Recall Phase)

๖) การนำไปประยุกต์ใช้กับสิ่งที่เรียนรู้ไปแล้ว (Generalization Phase)

๗) การแสดงออกพฤติกรรมที่เรียนรู้ (Performance Phase)

๘) การแสดงผลการเรียนรู้กลับไปยังผู้เรียน (Feedback Phase) ผู้เรียนได้รับทราบผลเร็วจะทำให้มีผลดี และประสิทธิภาพสูง

ทฤษฎีการเรียนรู้ของฮัลล์ (Hull's Systematic Behavior Theory) มีดังนี้

๑) กฎแห่งสมรรถภาพในการตอบสนอง (Law of Reactive Inhibition) กล่าวคือ ถ้าร่างการเมื่อยล้า การเรียนรู้จะลดลง

^{๖๗} พิศิษฐ์ ดันตวณิช, “แนวความคิดการจัดการพฤติกรรมการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์การจัดการศึกษาด้านพุทธพิสัยตามแนวคิดของบลูมและคณะปรับปรุง”, วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง, ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๒ (ตุลาคม-มีนาคม ๒๕๕๘): ๑๖.

^{๖๘} ปราชญา กล้าผจญ และสมศักดิ์ คงเที่ยง, **หลักและทฤษฎีการบริหารการศึกษา**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๕), หน้า ๗๘.

๒) กฎแห่งการลำดับกลุ่มนิสัย (Law of Habit Hierachy) เมื่อมีสิ่งเร้ามากระตุ้น แต่ละคนจะมีการตอบสนองต่าง ๆ กัน ในระยะแรกการแสดงออกมีลักษณะง่าย ๆ ต่อเมื่อเรียนรู้มากขึ้นก็สามารถเลือกแสดงการตอบสนองในระดับสูงขึ้น หรือถูกต้องตามมาตรฐานของสังคม

๓) กฎแห่งการไล่ระดับบรรลุเป้าหมาย (Goal Gradient Hypothesis) เมื่อผู้เรียนยิ่งไล่บรรลุเป้าหมายเท่าใดจะมีสมรรถภาพในการตอบสนองมากขึ้นเท่านั้น การเสริมแรงที่ให้ในเวลาไล่เป้าหมายจะช่วยทำให้เกิดการเรียนรู้ได้ดี^{๖๙}

กิดานันท์ มลิทอง ทฤษฎีการเรียนรู้ ไทเลอร์ (Tylor) มีดังนี้

๑) ความต่อเนื่อง (Continuity) หมายถึง ในวิชาทักษะ ต้องเปิดโอกาสให้มีการฝึกทักษะในกิจกรรม และประสบการณ์บ่อย ๆ และต่อเนื่องกัน

๒) การจัดช่วงลำดับ (Sequence) หมายถึง การจัดสิ่งที่มีความง่ายไปสู่สิ่งที่มีความยาก ดังนั้นการจัดกิจกรรมและประสบการณ์ จึงควรให้มีการเรียงลำดับก่อนหลัง เพื่อให้ได้เรียนเนื้อหาที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้น

๓) บูรณาการ (Integration) หมายถึง การจัดประสบการณ์จึงควรเป็นในลักษณะที่ช่วยให้ผู้เรียนได้เพิ่มพูนความคิดเห็น และได้แสดงพฤติกรรมที่สอดคล้องกัน เนื้อหาที่เรียนเป็นการเพิ่มความสามารถทั้งหมดของผู้เรียนที่จะได้ใช้ประสบการณ์ได้ในสถานการณ์ต่าง ๆ กัน ประสบการณ์การเรียนรู้จึงเป็นแบบแผนของปฏิสัมพันธ์ (Interaction) ระหว่างผู้เรียนกับสถานการณ์สิ่งแวดล้อม^{๗๐}

ทิสนา แคมมณี ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญา เพียเจต์ (Piaget) ได้อธิบายถึง การเรียนรู้ของเด็กเป็นไปตามพัฒนาการทางสติปัญญา ซึ่งเป็นไปตามวัย เป็นลำดับขั้นพัฒนาการเป็นไปตามธรรมชาติ เพียเจต์เน้นความเข้าใจธรรมชาติและพัฒนาการของเด็กมากกว่ากระตุ้นเด็กให้มีพัฒนาการที่เร็วขึ้น^{๗๑}

เยาเวพา เดเซคุปต์ ทฤษฎีพหุปัญญาของ การ์ดเนอร์ (Gardner) เชื่อว่า สติปัญญา หมายถึงโครงสร้างทางชีววิทยา ซึ่งเป็นตัวสร้างแหล่งความคิดของคนเราซึ่งจะส่งผลต่อเนื้อหาแต่ละด้าน และยังมีผลมาจากองค์ประกอบ ๒ ประการ คือ พันธุศาสตร์ และสังคม ซึ่งผสมผสาน

^{๖๙} สุริน ชุมสาย ณ อยุธยา, **ทฤษฎีและแนวคิดการจัดการเรียนรู้**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://surinx.blogspot.com/>, [๒๑/ก.ย./๒๕๖๐].

^{๗๐} กิดานันท์ มลิทอง, **เทคโนโลยีการศึกษาและนวัตกรรม**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: http://www.stact.h/a/v/learn_theo.htm, [๒๑/ก.ย./๒๕๖๐].

^{๗๑} ทิสนา แคมมณี, **ศาสตร์การสอน : องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๖๔.

ระหว่างพันธุกรรมกับสิ่งแวดล้อม พหุปัญญานี้เป็นจริยธรรม (Amoral) ซึ่งสามารถใช้ได้ทั้งสร้างสรรค์และทำลาย ลักษณะของพหุปัญญามี ๗ ด้าน คือ

๑) พหุปัญญาด้านภาษา (Linguistic intelligence) หมายถึง ความสามารถในการไวต่อภาษาพูดและภาษาเขียน ความสามารถใช้ภาษาเพื่อบรรลุเป้าหมาย

๒) พหุปัญญาด้านตรรกะและคณิตศาสตร์ (Logical mathematical intelligence) หมายถึง ความสามารถวิเคราะห์ปัญหา เชิงตรรกะ การแก้โจทย์ปัญหา และการทดสอบหัวข้อต่าง ๆ เชิงวิทยาศาสตร์

๓) พหุปัญญาด้านดนตรี (Musical intelligence) หมายถึง ความสามารถในการใช้ทักษะการแสดงออก การแต่ง และการชื่นชมในแบบแผนของดนตรี

๔) พหุปัญญาด้านร่างกายและการเคลื่อนไหว (Bodily-kinesthetic intelligence) หมายถึง ความสามารถในการใช้สัดส่วนต่าง ๆ ของร่างกายในการแก้ปัญหา และความสามารถในทางสมองในการประสานสัมพันธ์ในการเคลื่อนไหวร่างกาย

๕) พหุปัญญาด้านมิติ (Spatial intelligence) หมายถึง ความสามารถในการรู้จักและใช้แบบแผนของที่ว่าง และบริเวณได้อย่างเหมาะสม

๖) พหุปัญญาด้านความเข้าใจผู้อื่น (Interpersonal intelligence) หมายถึง ความสามารถที่เข้าใจเกี่ยวกับความตั้งใจ การกระตุ้น และแรงปรารถนาของผู้อื่น ช่วยให้เราสามารถทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ

๗) พหุปัญญาด้านความเข้าใจตนเอง (Intrapersonal intelligence) หมายถึง ความสามารถในการเข้าใจตนเอง การชื่นชมความรู้สึก ความกลัวและแรงเสริม^{๗๒}

สรุปได้ว่า การจัดการเรียนรู้ หมายถึง การเตรียมตัว การวางแผนงาน สำหรับครูเพื่อที่จะสอนผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ และสามารถพัฒนาตนเองตามวุฒิภาวะ เกิดการเปลี่ยนแปลงตนเองไปในทางที่ดี เป็นที่ต้องการของประเทศชาติและสังคม ตามหลักการเรียนรู้ของหลักสัปปุริสธรรม ๗ ประการ ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๑) ขั้นรู้จักเหตุ คือ กระบวนการสอนด้วยการชี้ให้นักเรียนได้เห็นถึงเหตุการณ์ สถานการณ์ที่เกิดขึ้นของเรื่องราว ของบทเรียนที่เรียน ว่ามีสาเหตุมาจากสิ่งใด มีจุดเริ่มต้น จากอะไร มีความเป็นมาอย่างไร เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้คิด วิเคราะห์ ได้อย่างสมเหตุสมผล ในการเรียน

๒) ขั้นรู้จักผล คือ กระบวนการสอนด้วยการนำเรื่องที่เรียน เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นว่ามีผลดี ผลเสีย ประการใด ประกอบด้วยประโยชน์คุณและโทษ ประการใด และผู้เรียนจะได้อะไรจากสิ่งนั้น ๆ

---

^{๗๒} เยาวพา เดชะคุปต์. “ชีวิตและงานของโฮเวิร์ด การ์ดเนอร์”, วารสารวิชาการศึกษาศาสตร์ คณะศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ปีที่ ๖ ฉบับ ๑-๒-๓ (มกราคม-ธันวาคม ๒๕๔๘): ๖-๗.

๓) **ขั้นรู้จักตน** คือ กระบวนการสอนที่ผู้สอน ทำให้ผู้เรียน เกิดความเข้าใจ ในชีวิต และบทบาทหน้าที่ของตนเอง ว่าสิ่งใดควรทำ สิ่งใดไม่ควรทำ ตลอดถึง สถานะ วุฒิภาวะของผู้เรียน อยู่ในระดับใด และเกิดกระบวนการคิดวิเคราะห์ แยกแยะ จนเกิดองค์ความรู้ในสถานะของตนเอง

๔) **ขั้นรู้จักประมาณ** คือ กระบวนการสอนที่ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ เห็นคุณค่า ในสิ่งของ และสิ่งที่เป็นประโยชน์ รู้จักคัดสรรถึงสิ่งที่จะให้และไม่ควรให้ ตลอดถึงการจับจ่าย ในชีวิตประจำวัน อย่างพอเหมาะไม่ฟุ่มเฟือย เห็นคุณค่าในสิ่งของนั้น ๆ

๕) **ขั้นรู้จักกาล** คือ กระบวนการสอนที่ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้เห็นคุณค่า ของเวลา และวางแผนกฎเกณฑ์ระบบของเวลาได้ถูกต้อง เวลาใดควรทำอะไรถึงงานจะเสร็จบรรลุ จุดมุ่งหมายได้

๖) **ขั้นรู้จักชุมชน** คือ กระบวนการสอนที่ทำให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจ ในการอยู่ร่วมกับสังคม และปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณี ได้อย่างเหมาะสม และไม่เป็นที่ขัดแย้ง และมีจิตเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กันในสังคมนั้น ๆ อย่างสงบสุข

๗) **ขั้นรู้จักเลือกคบบุคคล** คือ กระบวนการที่ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ในการเลือกคบหาบัณฑิตชน ที่สามารถชักนำไปสู่ความดี ไม่เป็นภัยแก่ตนเองและทรัพย์สิน ตลอดถึง ควรแก่การคบหาสมาคมด้วย และรู้จักปลอดภัย เป็นกัลยาณมิตร เป็นต้น

๒.๓ หลักสูตรสถานศึกษาตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑^{๗๓)}

ทำไมต้องเรียนสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

สังคมโลกมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วตลอดเวลา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ช่วยให้ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจ ว่ามนุษย์ดำรงชีวิตอย่างไร ทั้งในฐานะปัจเจกบุคคล และการอยู่ร่วมกันในสังคม การปรับตัวตามสภาพแวดล้อม การจัดการทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด นอกจากนี้ ยังช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจถึงการพัฒนา เปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย กาลเวลา ตามเหตุปัจจัยต่าง ๆ ทำให้เกิดความเข้าใจในตนเอง และผู้อื่น มีความอดทน อดกลั้น ยอมรับในความแตกต่าง และมีคุณธรรม สามารถนำความรู้ไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิต เป็นพลเมืองดีของประชาชาติ และสังคมโลก

^{๗๓)} หลักสูตรสถานศึกษา โรงเรียนเทศบาล ๕ (วัดป่าจิตตสามัคคี), พุทธศักราช ๒๕๕๒. ตามกลุ่มหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑, กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม (เอกสารเย็บเล่ม).

เรียนรู้อะไรในสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมว่าด้วยการอยู่ร่วมกันในสังคมที่มีความเชื่อมสัมพันธ์กัน และมีความแตกต่างกันอย่างหลากหลาย เพื่อช่วยให้สามารถปรับตนเองกับบริบทสภาพแวดล้อม เป็นพลเมืองดี มีความรับผิดชอบ มีความรู้ ทักษะ คุณธรรม และค่านิยมที่เหมาะสม โดยได้กำหนดสาระต่าง ๆ ไว้ ดังนี้

ศาสนา ศีลธรรมและจริยธรรม แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม หลักธรรมของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ การนำหลักธรรมคำสอนไปปฏิบัติในการพัฒนาตนเอง และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข เป็นผู้กระทำความดี มีค่านิยมที่ดีงาม พัฒนาตนเองอยู่เสมอรวมทั้งบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมและส่วนรวม

หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิต ระบบการเมืองการปกครองในสังคมปัจจุบันการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ลักษณะและความสำคัญ การเป็นพลเมืองดี ความแตกต่างและความหลากหลายทางวัฒนธรรม ค่านิยม ความเชื่อ ปลุกฝังค่านิยมด้านประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข สิทธิ หน้าที่ เสรีภาพการดำเนินชีวิตอย่างสันติสุขในสังคมไทยและสังคมโลก

เศรษฐกิจศาสตร์ การผลิต การแจกจ่าย และการบริโภคสินค้าและบริการ การบริหารจัดการทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดอย่างมีประสิทธิภาพ การดำรงชีวิตอย่างมีดุลยภาพ และการนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในชีวิตประจำวัน

ประวัติศาสตร์ เวลาและยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ วิธีการทางประวัติศาสตร์ พัฒนาการของมนุษยชาติจากอดีตถึงปัจจุบัน ความสัมพันธ์และเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์ต่าง ๆ ผลกระทบที่เกิดจากเหตุการณ์สำคัญในอดีต บุคคลสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ในอดีต ความเป็นมาของชาติไทย วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย แหล่งอารยธรรมที่สำคัญของโลก

ภูมิศาสตร์ ลักษณะของโลกทางกายภาพ ลักษณะทางกายภาพ แหล่งทรัพยากร และภูมิอากาศของประเทศไทย และภูมิภาคต่าง ๆ ของโลก การใช้แผนที่และเครื่องมือทางภูมิศาสตร์ ความสัมพันธ์กันของสิ่งต่าง ๆ ในระบบธรรมชาติ ความสัมพันธ์ของมนุษย์กับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ และสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น การนำเสนอข้อมูลภูมิสารสนเทศ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

สาระและมาตรฐานการเรียนรู้

ในการจัดการเรียนรู้ตามหลักสัปปุริสธรรม ๗ วิชาพระพุทธศาสนา ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ผู้วิจัยมุ่งเน้นสาระที่ ๑ ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม ซึ่งมีมาตรฐานการเรียนรู้ดังนี้

มาตรฐาน ส ๑.๑ รู้ และเข้าใจประวัติ ความสำคัญ ศาสดา หลักธรรมของ พระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือและศาสนาอื่น มีศรัทธาที่ถูกต้อง ยึดมั่น และปฏิบัติตาม หลักธรรม เพื่อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

มาตรฐาน ส ๑.๒ เข้าใจ ตระหนักและปฏิบัติตนเป็นศาสนิกชนที่ดี และดำรงรักษา พระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ

ดังนั้นหลักสูตรสถานศึกษาตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ จึงมุ่งเน้นให้นักเรียนเป็นคนดีมีความสามารถ นำความรู้ไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิต เป็นคนดี มีคุณธรรม จริยธรรม รู้จักบทบาทหน้าที่ของตนเอง ดำรงรักษาไว้ซึ่งขนบธรรมเนียมประเพณีและ วัฒนธรรมไทยตลอดถึงรักษาไว้ซึ่งพระพุทธศาสนา เข้าใจต่อการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นและรู้จักดำเนินชีวิตอยู่กับสังคมอย่างมีความสุข

๒.๔ โรงเรียนเทศบาล ๕ (วัดป่าจิตตสามัคคี)

โรงเรียนเทศบาล ๕ (วัดป่าจิตตสามัคคี) ตั้งอยู่เลขที่ ๒๐๕/๑ ซอย ๒๐ ถนนมิตรภาพ ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา รหัสไปรษณีย์ ๓๐๐๐๐ โทรศัพท์ ๐๔๔-๒๑๓๒๙๓ โทรสาร ๐๔๔-๒๑๓๒๙๓ [http : //www.jitta.ac.th/](http://www.jitta.ac.th/) สังกัดสำนักงานการศึกษา เทศบาลนครนครราชสีมา

โรงเรียนเทศบาล ๕ (วัดป่าจิตตสามัคคี) สังกัดเทศบาลนครนครราชสีมา กรมการปกครอง ส่วนท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย ก่อตั้งเมื่อ วันที่ ๑๓ พฤษภาคม พ.ศ.๒๕๓๖ เพื่อเป็นการให้บริการ และจัดการภาคบังคับ โดยการดำเนินของนายกเทศมนตรีนางชูศรี ศรีวิไลลักษณ์ ได้ขอประสานงาน แบ่งธรณีสงฆ์จากเจ้าอาวาสพระอธิการสุตใจ ฐิตธัมโม และเจ้าคณะจังหวัดพระราชมารณ์ แต่ให้ขอ อนุญาตกรมการศาสนาหาเถรสมาคม และได้รับอนุญาตด้วยดีให้เทศบาลทำสัญญาเช่าพื้นที่วัด ๖ ไร่ ๒ งาน ๖๖ ตารางวา เปิดทำการสอนในปี เมื่อวันที่ ๑๘ พฤษภาคม พ.ศ.๒๕๓๖ เปิดระดับอนุบาล- ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ จำนวน ๘ ห้องเรียน จำนวนนักเรียน ๑๘๒ คน ปีการศึกษา ๒๕๓๖ ได้รับงบประมาณก่อสร้างอาคารเรียน ๑ หลัง ขนาด ๑๒ ห้องเรียน พร้อมครุภัณฑ์งบประมาณ ค่าก่อสร้าง ๗,๕๐๐,๐๐๐ บาท ให้ชื่อทางราชการว่า “โรงเรียนเทศบาล ๕ (วัดป่าจิตตสามัคคี)

ปัจจุบัน โรงเรียนเทศบาล ๕ (วัดป่าจิตตสามัคคี) สังกัดสำนักงานการศึกษา เทศบาลนคร นครราชสีมา มีอาคารเรียน ๔ ชั้นทั้งหมด ๓ หลัง โดยมีนายอำนาจ บุตรโต เป็นผู้อำนวยการ สถานศึกษา และมีนางเบญจพร ตาทอง เป็นรองผู้อำนวยการสถานศึกษา มีจำนวนครูและบุคลากร ทางการศึกษา ๓๗ คน เปิดทำการสอนระดับชั้นอนุบาลถึงระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน ๑๔ ห้องเรียน มีนักเรียนทั้งสิ้น ๔๙๙ คน

ครูปฐมวัย	จำนวน ๗ คน
ครูกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย	จำนวน ๒ คน
ครูกลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์	จำนวน ๒ คน
ครูกลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์	จำนวน ๔ คน
ครูกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม	จำนวน ๒ คน
ครูกลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษา	จำนวน ๓ คน
ครูกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี	จำนวน ๒ คน
ครูกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ	จำนวน ๔ คน
ครูกิจกรรมเรียนรู้พัฒนาผู้เรียน	จำนวน - คน
รวมครูผู้สอนทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้	จำนวน ๒๙ คน
จำนวนครูที่สอนตรงเอก	จำนวน ๑๓ คน
จำนวนครูที่สอนตรงความถนัด	จำนวน ๑๖ คน
ภาระงานสอนครูโดยเฉลี่ยชั่วโมง : สัปดาห์	จำนวน ๒๐ คน/สัปดาห์ ^{๗๔}

^{๗๔} ข้อมูลห้องธุรการ,โรงเรียนเทศบาล ๕ (วัดป่าจิตตสามัคคี) วันที่ ๙ ต.ค.๒๕๖๐.(อัสสำเนา).

จำนวนบุคลากร

ประเภท/ตำแหน่ง	จำนวนบุคลากร (คน)				รวม
	ต่ำกว่า ปริญญาตรี	ปริญญาตรี	ปริญญาโท	ปริญญาเอก	
๑.ผู้บริหารสถานศึกษา					
ผู้อำนวยการ			๑		๑
รองผู้อำนวยการ			๑		๑
รวม			๒		๒
๒.ผู้สอน					
ข้าราชการ		๘	๑๒		๒๐
พนักงานจ้าง (สอน)	๑	๖	๒		๙
อื่น ๆ (ระบุ)					
รวม	๑	๑๔	๑๔		๒๙
๓.บุคลากรสนับสนุน					
พนักงานจ้างตามภารกิจ	๑	๓			
พนักงานจ้างทั่วไป	๑	๑			
ลูกจ้างประจำ					
อื่น ๆ (ระบุ)					
รวม	๒	๔			๖
รวมทั้งสิ้น	๓	๑๘	๑๖		๓๗

๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๕.๑ งานวิจัยเกี่ยวกับหลักสัปปุริสธรรม ๗

พระมหาสมควร ศรีสงคราม ได้วิจัยเรื่อง การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสัปปุริสธรรม และพลธรรมกับการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษา กลุ่มเขตกรุงเทพฯ นคร ผลการวิจัยพบว่า ๑) สัปปุริสธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาอยู่ในระดับมาก เรียงลำดับจากมากไปหาน้อยได้แก่ ด้านการรู้จักประมาณ ด้านการรู้จักการ ด้านการรู้จักบุคคล ด้านการรู้จักผล ด้านการรู้จักตน ด้านการรู้จักชุมชน ด้านการรู้จักเหตุ ๒) พลธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาอยู่ในระดับมาก เรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ด้านกำลังสุจริต ด้านกำลังความเพียร ด้านกำลังสงเคราะห์ด้านกำลังปัญญา ๓) สัปปุริสธรรม และพลธรรมมีความสัมพันธ์เชิงบวก ในระดับสูงกับการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษาอย่างมีอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.๐๑

๔) สปัจริสธรรมและพละธรรม รวมนกันทำนายนการปฏิบัติงาน ของผู้บริหรสถานศีกษา คืดเป็นร้อยละ ๘๒.๒๐^{๗๕}

พระจำรัส ฐิตธมโม (สวาสโพธิกลาง) ได้วิจัยเรื่อง การประกยุกตใ้หลักสปัจริสธรรม ๗ ในการบริหรจัดการชุมนุม วัดใหม่พิเรนทร์ เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า

๑) ประชาชนมีความคิดเห็นต่อการประกยุกตใ้หลักสปัจริสธรรม ๗ ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน ๑๓๐ คน คืดเป็นร้อยละ๕๔.๔ มีอายุ ๓๐-๔๕ ปี คืดเป็นร้อยละ๒๗. ๒ มีสถานภาพสมรส คืดเป็นร้อยละ๕๐.๒ มีการศีกษาระดับต่ำกว่าปริญญาตรี คืดเป็นร้อยละ๖๘.๒ มีอาชีพอื่น ๆ คืดเป็น ร้อยละ๔๐.๖ มีรายได้รวมต่อเดือน ๕,๐๐๐-๑๐,๐๐๐ บาทคืดเป็นร้อยละ๓๔.๗ ๒) ประชาชน มีความคิดเห็นต่อกันประกยุกตใ้หลักสปัจริสธรรม ๗ โดยรวมอยู่ในระดับมากค่าเฉลี่ยมีเท่ากับ ๓.๘๐ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นโดยรวมอยู่ในระดับมากทุกข้อ

๓) การเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อ การประกยุกตใ้หลักสปัจริสธรรม ๗ โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า ประชาชนที่มีสถานภาพต่างกันมีความคิดเห็นต่อการ ประกยุกตใ้หลักสปัจริสธรรม ๗ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ และบุคคล ที่มีอายุ อาชีพต่างกัน มีความคิดเห็น แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ซึ่งยอมรับ สมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนประชาชนที่มีเพศ ระดับการศีกษา รายได้ รวมต่อเดือนต่างกัน มีความคิดเห็น ไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ๔) แนวทางในการประกยุกตใ้หลักสปัจริสธรรม๗ ในการบริหรจัดการชุมนุม พบว่า ควรทำงานโดยการนำหลักสปัจริสธรรม ๗ มาประกยุกตใ้ ในด้านต่าง ๆ เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าร่วมประชุมเพื่อเสนอปัญหาและความต้องการในชุมชน แสดงความคิดเห็นวิจารณ์การทำงานและร้องทุกข์เรื่องราวต่าง ๆ ได้ เพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไข พัฒนาดตนเองและชุมชนอยู่เสมอ^{๗๖}

พระยุทธศิลป์ ยุทธสิปปโก (อุปครี) ได้วิจัยเรื่อง การบริหรงานโดยการประกยุกตใ้ หลักสปัจริสธรรม ๗ ขององค์การบริหรส่วนตำบลบ้านค้อ อำเภอนพนสวรรค์ จังหวัดนครพนม ผลการวิจัยพบว่า ๑) ประชาชนมีความคิดเห็นต่อการบริหรงานโดยการประกยุกตใ้หลัก สปัจริสธรรม ๗ โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย ๓.๘๕ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับ มากทุกด้าน ๒) ผลเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชน ต่อการประกยุกตใ้หลักสปัจริสธรรม ๗

^{๗๕} พระมหาสมควร ศรีสงคราม, “การศีกษาความสัมพันธ์ระหว่างสปัจริสธรรมและพละธรรม กับการปฏิบัติงานของผู้บริหรสถานศีกษา กลุ่มเขตกรุงธนใต้ สังกัดกรุงเทพมหานคร”, **ปริญญานิพนธ์การศีกษา มหามบัณฑิตการบริหรการศึกษา**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ), หน้า ๙๘

^{๗๖} พระจำรัส ฐิตธมโม (สวาสโพธิกลาง), “การประกยุกตใ้หลักสปัจริสธรรม ๗ ในการบริหร จัดการชุมนุม วัดใหม่พิเรนทร์ เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ๑๓๐.

โดยจำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล พบว่า มีความคิดเห็นต่อการบริหารงานโดย การประยุกต์ใช้ หลักสัปปุริสธรรม ๗ แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ ซึ่งยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนประชาชนที่มี ระดับการศึกษา และรายได้ ต่างกัน มีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน ๓) ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ ต่อการบริหารงานโดยการประยุกต์ใช้ หลักสัปปุริสธรรม ๗ คือ ประชาชน มีความผูกพันกับองค์กรน้อย ประชาชนไม่ค่อยมีส่วนร่วม ร่วมกับการบริหารงานของ องค์กรบริหาร ส่วนตำบล ประชาชนไม่ค่อยได้รับสวัสดิการหรือ แบ่งปันผลประโยชน์ต่าง ๆ แก่ประชาชนอย่างทั่วถึง เสมอภาคเท่าเทียมกัน ข้อเสนอแนะในการประยุกต์ใช้หลักสัปปุริสธรรม ๗ ขององค์การบริหาร ส่วนตำบลบ้านค้อ พบว่า ควรทำงานรับใช้ประชาชนอย่างเสมอต้นเสมอปลาย วางแผนการทำงาน ให้เหมาะสม เรียงลำดับความสำคัญของปัญหาโดยคำนึงถึงหลักเหตุผล รู้ว่าองค์กรที่บริหาร อยู่เป็นอย่างดีว่ามีจุดด้อย จุดเด่น จัดสรรงบประมาณให้ทั่วถึงประชาชน จัดสวัสดิการหรือแบ่งปัน ผลประโยชน์ต่าง ๆ ให้แก่ ประชาชนอย่างทั่วถึงเสมอภาคเท่าเทียมกัน^{๗๗}

พระครูอุทัยกิจพิพัฒน์ (วิรัตน์ สุกอินทร์) ได้วิจัยเรื่อง การศึกษาภาวะผู้นำ ของพระสังฆาธิการจังหวัดอุทัยธานีตามหลักสัปปุริสธรรม ๗ พบว่า ภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการ จังหวัดอุทัยธานีตามหลักสัปปุริสธรรมโดยรวมอยู่ใน ระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน โดยเรียงจากมากไปหาน้อยตามค่าเฉลี่ย การเปรียบเทียบภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการ จังหวัดอุทัยธานีตามหลักสัปปุริสธรรม โดยรวมปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ทั้งหมด กล่าวคือ พรรษา ตำแหน่ง การศึกษานักธรรม การศึกษาบาลี ประสบการณ์การปฏิบัติงาน แนวทางในการพัฒนา ภาวะผู้นำตามหลักสัปปุริสธรรมของพระสังฆาธิการจังหวัด อุทัยธานี คือ พระสังฆาธิการ ควรนำหลักสัปปุริสธรรมทั้ง ๗ มาประยุกต์ใช้ในการบริหารกิจการ คณะสงฆ์ และส่งเสริมให้มีการ ปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมจะทำให้การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัด อุทัยธานี เกิดเอกภาพและ ประสิทธิภาพยิ่งขึ้น^{๗๘}

อรนุช โชพิมพ์ ได้ทำการวิจัยเรื่อง ภาวะผู้นำของผู้บริหารตามหลักสัปปุริสธรรม ๗ ของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่า ภาวะ ผู้นำของผู้บริหารตามหลักสัปปุริสธรรม ๗ ของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่น ในภาพรวมมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ในรายด้านพบว่า ทุกด้านมีความคิดเห็น

^{๗๗} ยุทธศิลป์ ยุทธสิปป (อุบลศรี), “การบริหารงานโดยการประยุกต์ใช้หลักสัปปุริสธรรม ๗ ขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านค้อ อำเภอโนนสวรรค์ จังหวัดนครพนม”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ๑๕๓.

^{๗๘} พระครูอุทัยกิจพิพัฒน์ (วิรัตน์ สุกอินทร์), “การศึกษาภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการจังหวัดอุทัยธานีตาม หลักสัปปุริสธรรม ๗”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ๑๑๐.

อยู่ในระดับมาก ได้แก่ ด้านอัตถ์ญญตา ด้านปริสัญญตา ด้านกัลญญตา ด้านปุคคลปโรปัญญตา ด้านมัตตัญญตา ด้านธัมมัญญตา และ ด้านอตัตถัญญตา การเปรียบเทียบภาวะผู้นำตามหลักสัปปริสธรรม ๗ ของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติ ธรรมแผนกสามัญจังหวัดขอนแก่นตามความคิดเห็นของบุคลากร โดยจำแนกตามสถานภาพและ ประสบการณ์ พบว่า มีระดับความคิดเห็นในภาพรวมและรายด้านทุกด้านมีความแตกต่างกันอย่างมี นัยสำคัญที่ระดับ ๐.๐๕ จึงสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ แนวทางส่งเสริมภาวะผู้นำตามหลักสัปปริสธรรม ๗ ของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติ ธรรมแผนกสามัญ จังหวัดขอนแก่น ผู้บริหารควรนำหลักสัปปริสธรรม ๗ มาประยุกต์ใช้ในการ บริหารโรงเรียน และส่งเสริมให้มีการปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม เพื่อที่จะทำให้เกิดประสิทธิภาพและ ประสิทธิภาพในองค์กร การศึกษายิ่งขึ้น^{๗๙}

วัชร คำทะเลเนตร ได้วิจัยเรื่อง การปฏิบัติงานตามหลักสัปปริสธรรม ข้าราชการตำรวจของสังกัดกองบังคับการตำรวจนครบาล ๘ ผลการวิจัยพบว่า ๑) ระดับการปฏิบัติงานตามหลักสัปปริสธรรมของข้าราชการตำรวจสังกัดกอง บังคับการตำรวจนครบาล ๘ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย ๔.๑๓ และเมื่อเปรียบเทียบในแต่ละด้าน พบว่าข้าราชการตำรวจสังกัดกองบังคับการตำรวจนครบาล ๘ มีการปฏิบัติงานอยู่ในระดับมากทุกด้าน ๒) การเปรียบเทียบการปฏิบัติงานตามหลักสัปปริสธรรม ๗ ที่มีเพศแตกต่างกัน ระดับชั้นแตกต่างกัน มีการปฏิบัติงานตามหลักสัปปริสธรรมโดยรวมไม่แตกต่างกันทุกด้าน ที่มีอายุแตกต่างกัน มีการปฏิบัติงานตามหลักสัปปริสธรรม ด้านอัตถ์ญญตาแตกต่างส่วนด้านอื่น ๆ ไม่แตกต่างกันทุกด้าน ที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกัน มีการปฏิบัติงานตามหลักสัปปริสธรรม ด้านธัมมัญญตา แตกต่างกัน ส่วนด้านอื่น ๆ ไม่แตกต่างกันทุกด้าน ที่มีอายุงานแตกต่าง มีการปฏิบัติงานตามหลักสัปปริสธรรม โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ ในด้านอัตถ์ญญตา ด้านกัลญญตา ด้านอตัตถัญญตา ด้านกัลญญตา และด้านปริสัญญตา แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ๓) ปัญหา อุปสรรคในการปฏิบัติงานตามหลักสัปปริสธรรม คือ ปัญหา อุปสรรค ที่เกิดจากคุณภาพของงาน ที่ปฏิบัติไม่มีประสิทธิภาพพอ เนื่องมาจากปริมาณงานจำนวนมากเกินกำลังในแต่ละวัน ทำให้เกิดปัญหา การติดตามงานเข้ามา สาเหตุมาจากขั้นตอนการสั่งการล่าช้า รีบเร่งในการปฏิบัติงานยังขาดความรับผิดชอบต่อนหน้าที่ทำให้ไม่เต็มความสามารถเนื่องจากไม่สามารถเลือกงานที่ถนัดได้ สภาพการทำงานไม่เอื้ออำนวยทั้งจำนวนผู้ปฏิบัติงานและเครื่องมือทำให้เกิดผลเสียตามมา ปัญหาบางอย่างรู้สาเหตุแต่ไม่สามารถแก้ไขได้ เพราะไม่มีหน้าที่แก้ไขปัญหา แต่มีหน้าที่รวบรวมปัญหาและส่งไป โดยที่ไม่รู้ว่าปัญหาจะถูกแก้ไขหรือไม่และเสร็จเมื่อไร การทำงานที่เหมือนและ

^{๗๙} อรุณ ชุขพิมพ์, “ภาวะผู้นำของผู้บริหารตามหลักสัปปริสธรรม ๗ ของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติ ธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่น”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๙๗.

เท่า ๆ กันของผู้ปฏิบัติงานที่ต่างระดับตำแหน่งกันทำให้เกิดการขาดความเคารพนับถือในความเป็นผู้อาวุโสกว่า”^{๔๐}

สุวรรณ มีเดช ได้ทำการวิจัยเรื่อง การบริหารงานบุคคลตามหลักสัปปุริสธรรม ๗ ของผู้บริหารสถานศึกษา อำเภอดาคลี จังหวัดนครสวรรค์ ผลการวิจัยพบว่า ความคิดของบุคลากรต่อการบริหารงานบุคคลตามหลักสัปปุริสธรรม ๗ ของผู้บริหารสถานศึกษา อำเภอดาคลี จังหวัดนครสวรรค์ พบว่า ความคิดเห็นของบุคลากรต่อการบริหารงานบุคคลตามหลักสัปปุริสธรรม ๗ ของผู้บริหารสถานศึกษา อำเภอดาคลี จังหวัดนครสวรรค์ โดยภาพรวมมีความเห็นอยู่ในระดับมาก ๔.๑๔ เมื่อพิจารณารายละเอียดแต่ละด้านพบว่า มีความเห็นอยู่ใน ระดับมากทุกด้าน เมื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของบุคลากรต่อการบริหารงานบุคคลตามหลักสัปปุริสธรรม ๗ ของผู้บริหารสถานศึกษา อำเภอดาคลี จังหวัดนครสวรรค์ โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่งหน้าที่รับผิดชอบ ประสบการณ์ในการทำงาน และขนาดสถานศึกษา พบว่า โดยภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ($F = ๓.๐๙๒$, $Sig = .๐๒๘$) ซึ่งตรงตามสมมติฐานที่ตั้งไว้เมื่อพิจารณาในแต่ละด้าน พบว่า ด้านปรีชาญาณ และด้านบุคคลปรีชาญาณ ไม่แตกต่างกัน ส่วนในด้านที่เหลืออื่น ๆ ทุกด้าน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ^{๔๑}

ดังนั้น จากการศึกษาผลการวิจัยที่เกี่ยวกับหลักสัปปุริสธรรม ๗ ส่วนใหญ่มุ่งเน้นศึกษาถึงศีลธรรม จริยธรรมของกลุ่มบุคคลที่มีหน้าที่ อาชีพ ที่แตกต่างกันมีคุณธรรม จริยธรรมตามหลักสัปปุริสธรรม ๗ ประการได้แก่ ๑) อัมมัญญา คือ ความเป็นผู้รู้จักเหตุ ๒) อัตถัญญา คือ ความเป็นผู้รู้จักผล ๓) อัตตัญญา คือ ความเป็นผู้รู้จักตน ๔) มัตตัญญา คือ ความเป็นผู้รู้จักประมาณ ๕) กาลัญญา คือ ความเป็นผู้รู้จักเวลาที่เหมาะสม ๖) ปรีชาญาณ คือ ความเป็นผู้รู้จักชุมชน ๗) บุคคลปรีชาญาณ คือ รู้จักเลือกคบบุคคล ที่มีแต่ละด้านมากน้อยเพียงใด และมุ่งหวังต้องการให้กลุ่มบุคคลนั้นๆ เป็นคนดีตามหลักสัปปุริสธรรม ๗ โดยสมบูรณ์ และเป็นที่ยอมรับแก่สังคมตลอดถึงนำหลักสัปปุริสธรรม ๗ มาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข

^{๔๐} วังษา คำทะเนตร, “การปฏิบัติงานตามหลักสัปปุริสธรรม ข้าราชการตำรวจของสังกัดกองบังคับการตำรวจนครบาล ๘”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๑๑๗.

^{๔๑} สุวรรณ มีเดช, “การบริหารงานบุคคลตามหลักสัปปุริสธรรม ๗ ของผู้บริหารสถานศึกษา อำเภอดาคลี จังหวัดนครสวรรค์”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๑๑๔.

๒.๕.๒ งานวิจัยเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้

พระครูสังฆรักษ์วินัย ปาสาทิโก (วงศ์สุเทพ) ได้วิจัยเรื่อง การจัดการเรียนการสอนของครูสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า ๑) นักเรียนมีความคิดเห็นตรวจสอบสภาพการจัดการเรียนการสอนของสำนักเรียนทั้ง ๕ ด้านพบว่า ด้านหลักสูตรอยู่ในระดับมาก รองลงมาอยู่ในระดับปานกลางคือ ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน ด้านสื่อการเรียนการสอน และด้านการวัดและประเมินผล ตามระดับ ๒) การเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อสภาพการจัดการเรียนการสอนของครูทั้ง ๕ ด้านคือ ด้านหลักสูตร ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน ด้านสื่อการเรียนการสอนและด้านการวัดผลประเมินผล พบว่าไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ๓) ผู้บริหารครูผู้สอนและนักเรียนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาอุปสรรคและแนวทางในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนของสำนักเรียนดังนี้ ๑) ปัญหาอุปสรรคด้านหลักสูตร คือ เนื้อหาของหลักสูตรมีมากเกินไป ๒) ด้านการจัดการเรียนการสอน คือ การจัดการจัดครูเข้าสอนยังไม่เป็นระบบ ขาดแผนการเรียนการสอนที่ชัดเจน ๓) ด้านสื่อการเรียนการสอน คือ สื่อที่ทันสมัยมีไม่เพียงพอ ๔) ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน คือ กิจกรรมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ของนักเรียนมีน้อยเกินไป ๕) ด้านการวัดผลและประเมินผลการวัดผล เน้นความจำเป็นหลัก และขาดการบันทึกข้อมูลที่เป็นระบบ แนวทางในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนของสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมคือ ๑) ด้านเนื้อหาที่สอนควรเลือกเฉพาะข้อธรรมที่เหมาะสมต่อการใช้ชีวิตจริงของผู้บวชใหม่ ๒) ด้านการจัดการเรียนการสอน ควรจัดพาหะแก่ผู้เรียนและเน้นพระเถระในการปกครองว่าให้ตระหนักในการเรียน ๓) ด้านสื่อการเรียนการสอน ควรมีสื่อที่ทันสมัย เช่นคอมพิวเตอร์และเครื่องฉายสไลด์มาช่วยสนับสนุนการเรียนการสอน ๔) ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน การจัดกิจกรรมควรมีจุดมุ่งหมายที่ชัดเจน ๕) ด้านการวัดผลและประเมินผล ควรวัดและประเมินผลให้ทั่วถึง เพื่อนำผลการประเมินมาปรับปรุงการเรียนการสอน^{๒๒}

พระเถื่อน อมโร (สิงห์เจริญ) ได้ทำวิจัยเรื่องการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา โรงเรียนวัดบางนาคอก เขตบางนา กรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า ๑) ด้านการศึกษาหลักสูตร นักเรียนให้ความสำคัญหลักสูตรการเรียนรู้ในระดับมาก เนื้อหาวิชาสอนมีความเหมาะสมและวิชาส่งเสริมคุณภาพในการดำรงชีวิต ๒) ด้านการกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ นักเรียนเห็นว่าครูมีการแจ้งจุดประสงค์ การเรียนรู้ให้นักเรียนรู้ก่อนการเรียนการสอนทุกครั้ง ตรงกับความต้องการ เรียนรู้เลขส่งเสริมให้นักเรียนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้

^{๒๒} พระครูสังฆรักษ์วินัย ปาสาทิโก (วงศ์สุเทพ), “การจัดการเรียนการสอนของครูสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๙๙.

เกิดกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง ๓) แผนการจัดทำแผนการสอน นักเรียนเห็นว่าครูมีการจัดทำแผนการสอนตรงกับมาตรฐานตัวชี้วัดของหลักสูตรวางแผนการสอนอย่างต่อเนื่องประจำทุกสัปดาห์ ๔) ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน นักเรียนเห็นว่าครูให้ความสำคัญต่อการจัดการกิจกรรมการเรียนการสอนอยู่ในระดับมาก และตรงตามมาตรฐานตัวชี้วัดในหลักสูตรแกนกลางเนื้อหา กิจกรรม สอดคล้องกับหลักสูตรก่อนเรียนมีการฝึกสมาธิก่อนเข้าเรียนทุกครั้ง ๕) ด้านการวัดและประเมินผล นักเรียนเห็นว่าครูให้ความสำคัญการวัดและประเมินผล ส่งมาตรฐานการเรียนรู้ตามหลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐาน ๖) ด้านข้อมูลเปรียบเทียบความคิดเห็นนักเรียนที่มีต่อการจัดการกิจกรรมการเรียน การสอนวิชาพระพุทธศาสนาโดยภาพรวม ๕ ด้าน ตามเพศ อายุ ชั้นเรียน นักเรียนมีความคิดเห็น ที่ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ ๐.๐๕ ๗) แนวทางการจัดการกิจกรรมการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ควรมีการปรับปรุงแนวทางการจัดการกิจกรรมการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ด้านเทคนิควิธีการ นำเสนอการจัดการกิจกรรมตลอดถึงสื่อการเรียนการสอนไม่ค่อนหันสมัยนำเสนอสนใจควรใช้ระบบ IT สอนให้ หันสมัยน่าสนใจ มีเกมคุณธรรม เชิญวิทยากรพิเศษบรรยาย เรื่อง พระพุทธศาสนาและให้นักเรียน มีส่วนร่วมในกิจกรรม พระพุทธศาสนาเพื่อได้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตประจำวันได้^{๔๓}

พระชัยสฤทธ์ นริสโร (ไตรรัตน์) ได้วิจัยเรื่องการจัดการเรียนการสอนวิชา พระพุทธศาสนาในโรงเรียนมัธยมวัดดาวคอง เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า ๑) การจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียนมัธยมวัดดาวคอง สรุปรวมทุกด้าน พบว่า ในภาพรวมสภาพการจัดการเรียนการสอนอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ทุกด้านมีระดับการจัดการเรียนการสอนอยู่ในระดับสูง โดยด้านที่มีระดับการจัดการเรียนการสอน สูงสุดได้แก่ ด้านการวัดและการประเมินผลการเรียนรู้ รองลงมา คือด้านกระบวนการเรียนรู้ ด้านสื่อ การเรียนรู้และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ ๒) ปัญหาและอุปสรรค ในการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียน มัธยมวัดดาวคอง เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร จากปัญหาและอุปสรรคในด้านกระบวนการเรียนรู้ คือ ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ น้อย เนื่องจากครูใช้วิธีการสอนที่ไม่ค่อยเป็นระบบ ในกระบวนการเรียน ขาดแรงจูงใจ ในด้านสื่อการเรียนรู้ ไม่มีการนำสื่อเทคโนโลยีมาใช้ประโยชน์เท่าที่ควร ในด้านกิจกรรมการเรียนรู้เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริม การเรียนรู้ของนักเรียนอยู่ในระดับน้อยส่วนมากมีเพียงการเรียนรู้ในห้องเรียนเท่านั้น และในด้าน การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ การวัดผลและประเมินผลเป็นเพียงบางส่วนของเนื้อหาวิชาเท่านั้น การทดสอบเนื้อหาวิชามีความยากเกินไป ๓) แนวทางการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ในโรงเรียนมัธยม วัดดาวคอง เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร พบว่า ด้านกระบวนการเรียนรู้ ครูควร

^{๔๓} พระเลื่อน อมโร (สิงห์เจริญ), “การจัดการกิจกรรมการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา โรงเรียนวัดบางนาออก เขตบางนา กรุงเทพมหานคร”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๙๗.

ใส่ใจในการสอนให้มากขึ้นและควรจัดการเรียนการสอนที่น่าตื่นเต้นและดึงดูดให้ผู้เรียนสนใจ ด้านสื่อการเรียนรู้ ควรมีการเรียนการสอนที่ทันสมัย ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ ควรมีกิจกรรมที่ช่วยส่งเสริม การเรียนรู้ของนักเรียนเพิ่มขึ้น และด้านการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ ควรมีการวัดผลและประเมินผลให้ครอบคลุมเนื้อหาวิชา และควรออกข้อสอบซึ่งเหมาะสมกับพื้นฐานความรู้ของนักเรียน^{๘๔}

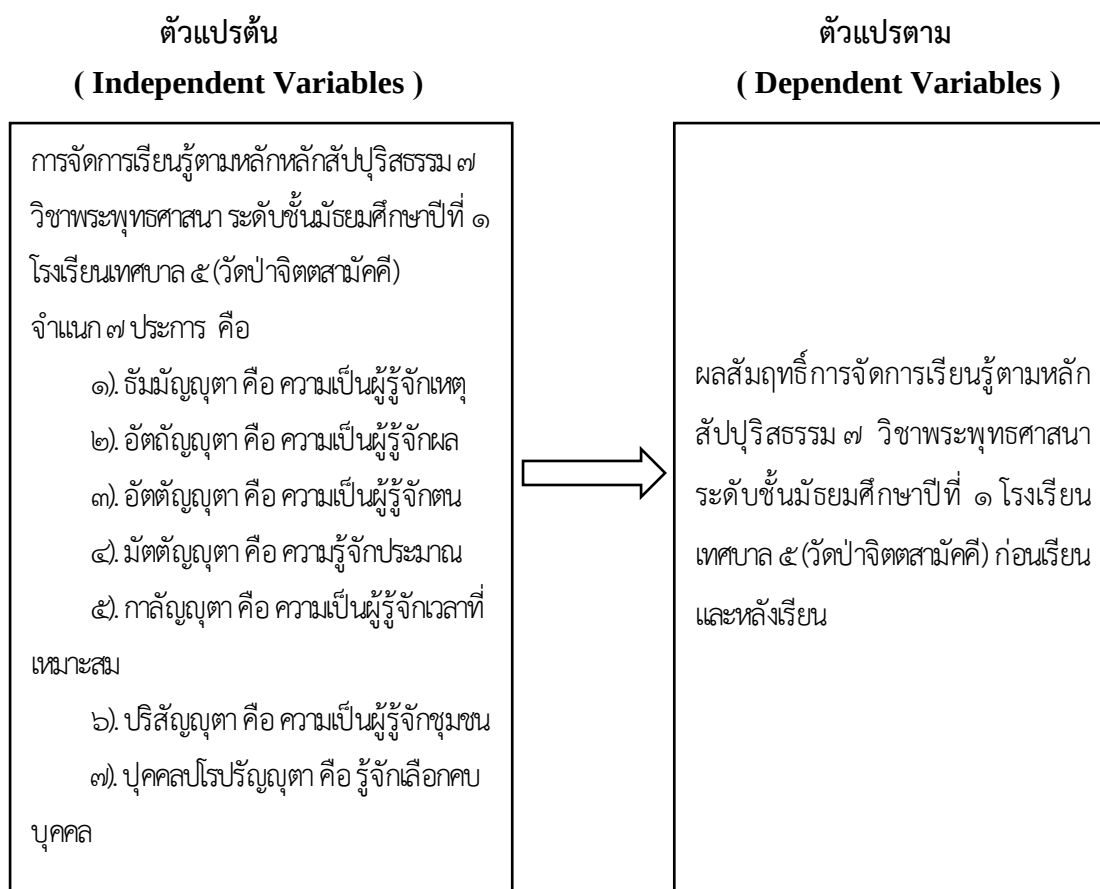
พระปลัดสาธิต อมโร (จินดารอง) ได้วิจัยเรื่อง ศึกษาการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียน ประถมศึกษาปีที่ ๖ เขตบางคอแหลม สังกัดกรุงเทพมหานคร ผลวิจัยพบว่า ๑) การจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียน ประถมศึกษาปีที่ ๖เขตบางคอแหลม สังกัดกรุงเทพมหานคร ทุกด้าน อยู่ในระดับมาก รายข้อเมื่อเรียงจากน้อยไปหามาก ทุกด้านอยู่ในระดับมาก คือ ด้านกระบวนการเรียนรู้ ด้านกิจกรรม ด้านการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ ด้านสื่อตามลำดับ ๒) ปัญหาและอุปสรรคในการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียน ประถมศึกษาปีที่ ๖ เขตบางคอแหลม สังกัดกรุงเทพมหานคร พบว่า ปัญหาและอุปสรรคในด้านกระบวนการเรียนรู้ คือ ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้น้อย เนื่องจากวิธีสอนของครูไม่เป็นระบบ ด้านสื่อการเรียนรู้ พบว่า ไม่มีการนำสื่อเทคโนโลยีมาใช้ประโยชน์เท่าที่ควร ด้านกิจกรรม พบว่า กิจกรรมในการส่งเสริมอยู่ในระดับน้อย ด้านการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ พบว่า วัดผลและประเมินผลเน้นที่เนื้อหาเท่านั้น การทดสอบเนื้อหาของวิทยายากเกินไป ๓) แนวทางการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียน ประถมศึกษาปีที่ ๖ เขตบางคอแหลม สังกัดกรุงเทพมหานคร พบว่า กระบวนการเรียนรู้ครูควรให้ความใส่ใจมากขึ้น และควรจัดการเรียนการสอนให้ดึงดูดความสนใจ ด้านสื่อการเรียนรู้ ควรมีสื่อที่ทันสมัย ด้านกิจกรรม ควรมีกิจกรรมที่ช่วยส่งเสริมนักเรียนเพิ่มมากขึ้น ด้านวัดและประเมินผล ควรมีการวัดและประเมินผลให้ครอบคลุมเนื้อหาวิชา ข้อสอบเหมาะสมกับพื้นฐานของเด็ก^{๘๕}

ดังนั้น จากการศึกษาผลงานวิจัยเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ ส่วนใหญ่มุ่งศึกษาวิธีการจัดการเรียนรู้ของกลุ่มนักเรียน คู่มือในการใช้สอน เนื้อหาตามหลักสูตร ประสิทธิภาพในการจัดการเรียนรู้ กระบวนการในการจัดการเรียนรู้ ผลสัมฤทธิ์ที่ได้จากการจัดการเรียนรู้ เพื่อหาวิธีส่งเสริมและพัฒนาหาแนวทางในการจัดการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพ

^{๘๔} พระชัยสุภชดี นริสสโร (ไตรรัตน์), “การจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียนมัธยมวัดดาวคณอง เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร,” **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๘๒.

^{๘๕} พระปลัดสาธิต อมโร (จินดารอง) “ศึกษาการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ในโรงเรียนประถมศึกษาปีที่ ๖ เขตบางคอแหลม สังกัดกรุงเทพมหานคร”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘), หน้า ๖๕.

๒.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพที่ ๒.๑ กรอบแนวคิดในการวิจัย